

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

КОБЧУК ЄВГЕН ЄВГЕНОВИЧ

Допускається до захисту:

В. о. завідувача кафедри загального та
прикладного мовознавства і
слов'янської філології, кандидат
філологічних наук, доцент
_____ І. В. Гарбера

«_____» _____ 20__ р.

**ПОРІВНЯЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА АНГЛІЙСЬКОМУ
ХУДОЖНЬОМУ ТА МЕДІЙНОМУ ДИСКУРСАХ: СЕМАНТИКО-
СТРУКТУРНИЙ ТА ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТИ**

Спеціальність 035 Філологія

Кваліфікаційна робота

Науковий керівник:

А. П. Загнітко,
професор кафедри загального та
прикладного
мовознавства і слов'янської філології,
доктор філологічних наук, професор

(підпис)

Оцінка: _____ / _____ /

(бали за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

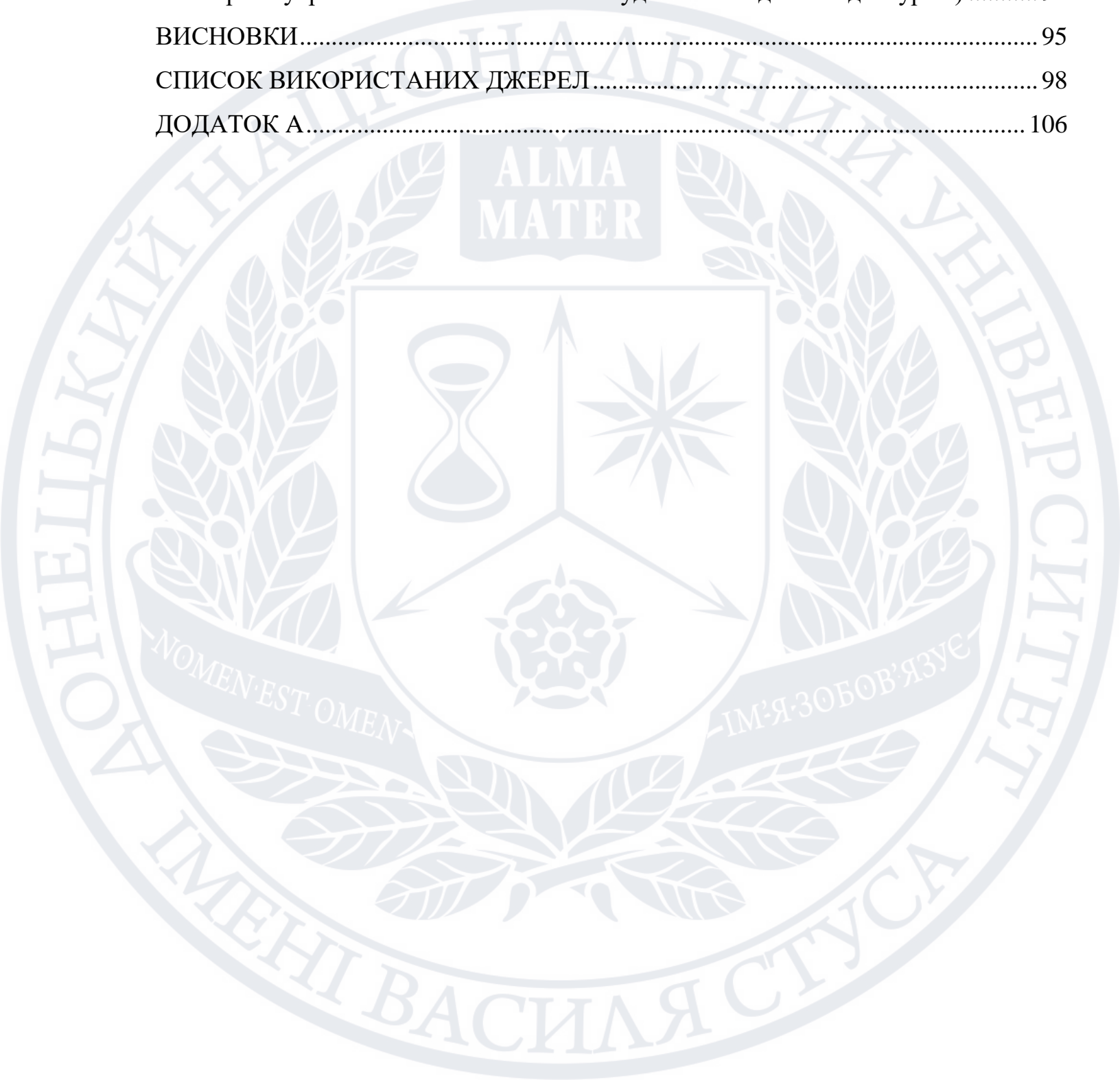
Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЙНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВАХ	8
1.1. Поняття порівняння та його диференційні ознаки	8
1.2. Порівняння в системно-структурній парадигмі лінгвістики	13
1.3. Порівняння в комунікативно-функційній парадигмі	20
1.4. Основні компоненти порівняння	25
1.5. Поняття дискурсу: основні концепції та підходи	32
1.6. Художній та медійний дискурси: кваліфікаційні та класифікаційні ознаки ..	34
1.7. Методи, методики і прийоми дослідження порівняльних конструкцій у різносистемних мовах	41
РОЗДІЛ 2 СТРУКТУРА ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ХУДОЖНЬОМУ ТА МЕДІЙНОМУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКОМУ ТА АНГЛІЙСЬКОМУ ДИСКУРСАХ	49
2.1. Особливості компонентної будови порівняльних конструкцій у структурі простого та складного речення	49
2.2. Порівняльні конструкції з AS TA LIKE в художньому та медійному англійських дискурсах	54
2.3. Закономірності структурного вияву порівняльних конструкцій з AS	64
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ: СПІВВІДНОСНІТЬ / НЕСПІВВІДНОСНІСТЬ СТРУКТУРИ І СЕМАНТИКИ	70
3.1 Сучасні технології перекладу	70
3.2. Проблеми автоматизованого перекладу порівняльних конструкцій: побудова алгоритму	81
3.3. Порівняльні конструкції англійського та українського художнього дискурсів: особливості перекладу	84

3.4. Структура українсько-англійського словника порівняльних конструкцій (на матеріалі українського та англійського художніх і медійного дискурсів)	91
ВИСНОВКИ.....	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	98
ДОДАТОК А.....	106

ВСТУП

Актуальність теми дослідження визначається великою кількістю запропонованих класифікацій, різними підходами та методами у вивченні порівняльних конструкцій сучасної української та англійської мов. Останнє свідчить про те, яке зацікавлення характерне для їх розгляду та який рівень студіювання виявлюваний дослідженнях вітчизняних і зарубіжних науковців.

З погляду когнітивної лінгвістики порівняння є важливим аспектом у вивченні механізмів сприйняття світу людиною. Погляд на порівняльні конструкції як на когнітивну модель закономірний і залежить від природи «виразників» логіко-семантичних відношень та їхнього функціонування.

У порівняннях яскраво висвітлюється мовний світогляд, національні культурні стандарти й стереотипи, світогляд як усього мовного колективу, так і його окремих індивідів.

Крім лінгвістичного визначення поняття порівняння, потрібно звернути увагу і на психолінгвістичний аспект порівняння, оскільки процес порівняння не існує сам по собі, а виникає в результаті творчості автора. Психологи трактують порівняння як розумову операцію, засновану на порівнянні предметів і явищ, віднайденні між ними подібності та відмінності.

З погляду філософії порівняння — це акт мислення, за допомогою якого класифікується, упорядковується й оцінюється зміст буття й пізнання.

Порівняння — це не просто спосіб називати предмети, явища навколишньої дійсності, а й досить яскравий оцінний засіб, який яскраво, наочно, образно характеризує людину, її життя, сутність, життєві ситуації.

Саме образність і яскравість дають змогу віддати перевагу економному й точному порівнянню замість довгого й не завжди зрозумілого опису того чи іншого предмету, тої чи іншої події. Прийом порівняння переконливо протиставляє один

предмет іншому, незважаючи на те, що вони можуть бути абсолютно чужими один одному.

Якщо ми цього не усвідомлюємо, порівняння як стилістичний прийом породжує нове поняття предмета, що характеризує як предмет, так і його якості.

Порівняння вважається найбільш універсальним та очевидним з усіх наявних стилістичних тропів. Проте, незважаючи на свою універсальність та очевидність, порівняння також є найприхованішим елементом, який відображає багатство всього тексту.

Темою заявленої роботи є порівняльні конструкції в українському та англійському художньому та медійному дискурсах: семантико-структурний та прикладний аспекти

Питання функціонування порівняльних конструкцій у різних типах текстів висвітлювали Ю.М. Анохіна, Н.О. Баранник, А.В. Ваганова, К. Гаспаряна, Л.Н. Гуляєва, Ф.В. Даутія, І.К.Кучеренко, Ю.В. Литвинова, Л.В. Прокопчук, О.В. Уарова, Davis, L. Hellan, J. Fandel, V. González-Díaz, J.R. Harding, M.A. Seaton та ін.

Метою магістерської роботи є встановлення диференційних ознак порівняльних конструкцій у структурному й семантичному аспектах із розкриттям особливостей їхнього функціонування в художньому та медійному дискурсах та розкриттям специфіки перекладу та лексикографічного опрацювання в українській та англійській мовах

Об'єктом дослідження є порівняння сучасної англійської та української мов.

Предметом дослідження є особливості порівняльних конструкцій у мас-медійному та художньому дискурсах.

Відповідно до мети роботи визначено такі завдання, які необхідно виконати насамперед для розкриття досліджуваної теми:

– скваліфікувати термін «порівняння» з розкриттям основних підходів до його розгляду в сучасному мовознавстві;

- дослідити різні тлумачення еталонної категорії порівняння в англійській та українській мовах;
- розглянути різні типи порівняльних конструкцій із визначенням їхньої частотності;
- схарактеризувати основні моделі перекладу порівняльних конструкцій у сучасній англійській художній літературі.

У роботі використовуються такі методи дослідження:

- метод текстового пошуку (безпосереднє візуальне спостереження матеріалу) з послідовним узагальненням отриманих результатів для визначення їхньої функційної специфіки.
- аналізу та синтезу, що включає методи порівняння, узагальнення, класифікації та лінгвістичного тлумачення лексико-граматичних явищ.

Матеріалом дослідження є порівняльні конструкції сучасної англійської та української художньої літератури та медійних ресурсів, що є основною сферою їх функціонування. Загальний обсяг обстежуваних порівняльних конструкцій становить 500 одиниць.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вона є однією з перших спроб в узагальненні загального розуміння порівняльних конструкцій та їхнього освоєння в художньому та медійному дискурсах англійської та української мов, з'ясуванням основних тенденцій перекладу.

Теоретичною основою роботи є дослідження вітчизняних і закордонних лінгвістів із розкриттям та узагальненням диференційних і класифікаційних ознак порівняльних конструкцій в англійських та українських художньому та медійному дискурсах

Практичне значення дослідження полягає в тому, що висновки та результати студіювання можуть бути використані у відповідних розділах загального мовознавства, стилістики, теоретичної та практичної граматики, лексикології, перекладознавчих курсів, у написанні курсових і магістерських робіт тощо.

Апробація результатів дослідження підтверджена публікацією статті в IV Міжнародній науковій конференції «Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації»: Кобчук Є. Є. Поняття порівняння та його диференційні ознаки // Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації: матеріали IV Міжнародної наукової конференції, м. Івано-Франківськ, 2 грудня, 2022р. / Міжнародний центр наукових досліджень. — Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. — С. 154 — 155. Режим доступу до ресурсу: <https://archive.mcnd.org.ua/index.php/conference-proceeding/issue/view/02.12.2022/14>

Структура роботи визначається її метою та поставленими в ній завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатку. Загальний обсяг магістерської становить 112 сторінок, де основний корпус охоплює 93 сторінок. Додатки містять 7 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДОЛОГІЙНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ У РІЗНОСИСТЕМНИХ МОВАХ

1.1. Поняття порівняння та його диференційні ознаки

Порівняння належить до найважливіших прийомів пізнання світу. Техніка порівняння дає змогу читачеві виявити подібності та відмінності реалій світу з метою отримання нової, об'єктивної інформації про процеси та явища життя. Використання порівняння в літературі також має ефект зв'язку, допомагає зобразити суб'єкт за допомогою різноманітних асоціацій для повнішого сприйняття. З цих причин протягом сотень років порівняння є популярною літературною технікою. Незважаючи на пильний інтерес провідних філософів і лінгвістів до проблеми природи та функцій порівняння, ціла низка його аспектів залишається невивченою [9, с.36].

Видається важливим підкреслити, що в англійській мові існують два терміни, що означають порівняння: "simile" і "comparison", які означають різні процеси, які потребують розмежування та пояснення.

Необхідно докладно розглянути кожен із них. Так, термін "comparison" застосовується щодо предметно-логічних порівнянь. Отже, в цьому процесі порівнюються поняття з одного семантичного класу. Своєю чергою термін "simile" означає поняття порівняння як стилістичного засобу, що містить образність, у якому порівнюються об'єкти з різних семантичних класів.

"Simile", своєю чергою виключає всі якості порівнюваних, що належать до різних класів, крім одного, спільного для них. Проте українською мовою терміни "simile" і "comparison" перекладаються однаково – порівняння. Саме тому, говорячи про порівняння у цій роботі, ми матимемо на увазі образне порівняння (порівняння як стилістичний прийом).

Насамперед необхідно підкреслити той факт, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики існує безліч підходів до суті порівняння. Особливо відрізняються підходи радянських (І.В. Арнольд, І.Р. Гальперін, А.І. Єфімов, М.Д. Коваль, Ю.М. Скребнєв, Н.П. Потоцька) та зарубіжних (М. Блек, Б. Боуді, С. Глюкберг, К. Девідсон, Д. Джентер, Д. Кеннеді, Д. Міллер, А. Усумі) авторів. Цим мотивована доцільність розглянути основні аспекти їх підходів до образного порівняння.

У ході наукового пошуку було встановлено, що питання щодо сутності порівняння є спірним для зарубіжних лінгвістів з античних часів, при цьому в роботах дослідників існує дві різні думки. У те час як частина їх (Б. Боуді, Д. Джентер, Д. Кеннеді, Д. Міллер, П. Чіппе) вважає, що порівняння є еквівалентом метафори, інші (М. Блек, З. Глюкберг і Дж. Кейсер, До. Девідсон, А. Усумі) дотримуються протилежного погляду [23, с. 85].

Далі видається важливим позначити підходи до порівняння сучасних зарубіжних дослідників, які розглядають метафору та порівняння як однакові поняття (Б. Боуді, Д. Джентер, Д. Кеннеді, Д. Міллер, П. Чіппе). Вони також вважають, що метафора є скороченою формою порівняння, оскільки метафора й порівняння – це концептуальні процеси аналогії [13, с.25].

Тим часом низка вчених (М. Блек, С. Глюкберг К. Девідсон, Дж. Кейсер, А. Усумі) наводять аргументи на користь різних концепцій метафори та порівняння. З погляду представлених вчених, порівняння відрізняються від метафор когнітивно та дискурсивно, хоча вони пов'язані. Такий підхід розглядає порівняння як окремий стилістичний прийом, що ґрунтується на аналогії та знаходженні подібності між двома семантично неоднорідними об'єктами.

На відміну від порівняння метафора пропонує процес прирівнювання об'єктів, маючи синтетичну та багатослівну семантику, яка визначає одночасне усвідомлення двох різних значень. Порівняння своєю чергою пропонує два різні одночасно процеси, що відбуваються, які воно з'єднує, але водночас поділяє на два семантично неоднорідні об'єкти. Отже, суб'єкт порівняння лише нагадує той об'єкт,

із яким він порівнюється. У цьому разі кожен із них зберігає свою оригінальність і незалежність [44, с.22].

Заявлений напрямок підтримується так само сучасними закордонними лінгвістами С. Глюкбергом та К. Хаугтом, які розглядають порівняння як утвердження подібності між предметами чи явищами [42, с.13].

Видається важливим підкреслити, що відсутність у метафорі індикаторів порівняння *like, to look like, as, as if, as though, to seem*, робить аналогію тоншою для сприйняття. Ця різниця між порівнянням і метафорою дозволяє зарубіжним дослідникам вважати, що метафора більш емоційний стилістичний прийом, тоді як порівняння є логічнішим і, отже, придатнішим для сприйняття вираженої думки.

Проте метафора та порівняння – це індивідуальні суб'єктивні поняття, і ступінь їхньої виразності повністю залежить від свіжості та непередбачуваності асоціацій автора.

Таким чином, частина закордонних лінгвістів розглядає порівняння як скорочену форму метафори, інші розмежовують аналізовані поняття.

Тим часом думки радянських учених про природу порівняння здебільшого схожі. Видається важливим розглянути декілька думок із цього приводу. Так, І.В. Арнольд стверджує, що порівняння – це лінгвістичне явище, в якому значення якогось предмета або явища розширюється, поглиблюється чи уточняється через інші поняття чи явища шляхом їх зіставлення з урахуванням спільної для них ознаки [5, с.22].

У свою чергу І.Р. Гальперин розглядає порівняння як стилістичний прийом, де два поняття, які зазвичай належать до різних класів явищ, зіставляються між собою за якоюсь загальною ознакою. Посилення однієї з особливостей концепту в питанні реалізується через порівняння [14, с.13].

Лінгвіст Ю.М. Скребнев у монографії «Основы стилистики английского языка», описує порівняння як образне зіставлення, яке є явним утвердженням часткової ідентичності (подібності, подібності) двох об'єктів. Так, порівняння – це

зіставлення описуваних осіб, характерів, подій, картин з образами, які найчастіше добре знайомі читачеві. В результаті цього зіставлення, що зображується конкретизується, стає очевиднішим і виразнішим [54, с.3].

Натомість, Н.П. Потоцька визначає порівняння як поширений у публіцистиці та художній літературі стилістичний прийом, який часто буває прийомом композиційним або є основою для розгортання образ. Н.П. Потоцька вказує на те, що існує спільна ознака, що поєднує явища, поняття, предмети та особи. Авторка зазначає, що ознаки, що поєднують подібні предмети та явища, чітко виділяються, на відміну від метафор, де ознака переноситься на порівнюваний предмет [44, с.56].

Далі в рамках дослідження необхідно виділити та описати особливу структуру образного порівняння.

Оскільки суть будь-якої структури визначається взаємовідносинами її складників, є важливим описати структурні одиниці порівняння та їх організацію. Структура стилістичного прийому порівняння, як і структура логічного порівняння, передбачає наявність трьох елементів:

1. Поняття, яке потребує пояснення (*comparandum*);
2. Поняття, яке є пояснення (*comparatum*);
3. Посередній, зв'язувальний елемент (*tertium comparationis*) [12, с.29].

Однак для опису структурних елементів образного порівняння існує безліч термінів, що відрізняються у своїх назвах, але однакових у значенні.

Третій елемент (*tertium comparationis*) може бути позначений як основа порівняння, посередник, модуль. Не можна не відзначити той факт, що на сучасному розвитку лінгвістики іноді виділяється також четвертий компонент – показник порівняння або, іншими словами, референт. Ним виступають службові слова, такі як: *like, as...though, as, as like, such as, as...as*. Ця частина порівняння є обов'язковою, однак, незалежною та найбільш змінною частиною порівняння, тому більшість лінгвістів розглядають порівняння як триелементну структуру.

Зарубіжні лінгвісти, такі як Дж. Джордан, У. Кліфтон та А. Кліфтон, пропонують таку систему опису структурних ознак порівняння:

1. Порівнюваний предмет чи явище, суб'єкт порівняння, в англійській для цього існує термін *tenor*;
2. Об'єкт, з чим порівнюється предмет або явище, що має англійською мовою назва *vehicle*;
3. Основа порівняння, та ознака чи якість, що є загальним для двох абсолютно різних предметів чи явищ – *basis* [63, с.59].

Подібні назви пропонує лінгвіст Б.В. Томашевський. До елементарного складу порівняння, на його думку, входять такі компоненти: те, що порівнюється, те, з чим порівнюється і ознака, на основі якої здійснюється порівняння. Ці члени порівняння можна позначити так:

1. Те, що порівнюється, чи «предмет»;
2. Те, з чим порівнюється – "образ";
3. Те, на підставі чого порівнюється одне з одним – «ознака» [57, с.40].

Аналізовані поняття також доцільно позначати як суб'єкт, об'єкт, база. Отже, повна структура порівняння передбачає наявність предмета (суб'єкта), образу (об'єкта) і сполучного ознаки (бази).

"Our soldiers are brave as lions". У наведеному прикладі предметом порівняння є фраза "our soldiers", способом порівняння іменник "lions", ознакою порівняння прикметник – "brave".

Зазначимо, що слова на позначення порівнюваних предметів зазвичай зв'язуються між собою сполучниками *as* або *like* і мають таку конструкцію "*as* (*adjective / adverb*) *as* ..." або "*(verb)* *like* ...", водночас існують різні структурні варіанти порівняння.

Незалежно від форми, в якій здійснюється порівняння, воно завжди є одним з основних та дієвих прийомів словесного живопису.

У ході дослідження було встановлено, що на сучасному етапі розвитку лінгвістики спостерігається стійке зацікавлення сутністю поняття «порівняння» та його структурою. Однак у науковій літературі порівняння не знайшло загальноприйнятого визначення.

Різноманітна інтерпретація сутності порівняння та його компонентів свідчить про складність та актуальність проблеми. Ми дотримуємося вітчизняного трактування визначення порівняння, за яким порівняння – це образне зіставлення, яке є явним утвердженням часткової ідентичності (подібності, подібності) двох різнорідних об'єктів. Так само, на наш погляд, для позначення структурних елементів порівняння потрібно застосовувати такі терміни: предмет/суб'єкт порівняння, образ або об'єкт та ознака (база) порівняння.

1.2. Порівняння в системно-структурній парадигмі лінгвістики

На даний момент у дослідників склалося уявлення про категорію порівняння як про складно організовану систему різнорівневих засобів вираження: морфологічних (у більшості випадків до них відносяться ступені порівняння прикметників і прислівників), синтаксичних (порівняльні прийменники та сполучники, відмінкові закінчення, порівняльні звороти і т. ін., за допомогою яких порівняння стає частиною простого / ускладненого порівняльними оборотами речення або складного речення), лексичних і словотворчих. Водночас спостерігається значний збіг систем засобів вираження порівняння в різних мовах як за даними попередніх робіт, так і в сучасних дослідженнях [32, с.205].

Найдискусійнішим питанням є лінгвістичний статус категорії порівняння. Традиційне визначення порівняння як синтаксичної категорії, «як впорядкованої множини синтаксичних значень, кожному з яких відповідає певна синтаксична форма», більше не задовольняє сучасних дослідників аналізованої категорії. Багато лінгвістів вважають, що в традиційному визначенні порівняння не враховуються інші рівні його реалізації – в першу чергу, лексичний і словотвірний [39, с. 240].

Однак цьому погляду протистоїть інший, за яким внутрішня структура порівняння, незалежно від рівня вираження, завжди синтаксична, тому що порівняння – це певна загальна схема побудови словесного знака будь-якого рівня складності, що містить як суворо обов'язкову частину позицію «середнього члена» [31, с. 18]. Найчастіше ця загальна схема або формула порівняння умовно позначається, як $A (r) B$, де (r) – «середній член», тобто граматичний показник наявності відносини порівняння (найчастіше, сполучник), A і B – це два порівнюваних предмета (об'єкта, явища в різній термінології) [22, с. 59].

Інші проблемні питання вивчення категорії порівняння, які виявляються в дослідженнях останнього десятиліття, так чи інакше пов'язані з рішенням вищезначених питань про лінгвістичний статус категорії порівняння. Категорія порівняння розглядається в сучасному мовознавстві в трьох аспектах: гносеологічному, поняттєвому (логічному) та мовному. Залежно від ступеня обліку простежуваних аспектів сформувалося три напрямки у вивченні даної категорії, що впливають на визначення її лінгвістичного статусу [13, с.25].

Враховуючи усі три аспекти, порівняння трактується дуже широко як філософська категорія пізнання, «категорія категорій», оскільки «мова виткана з результатів порівняння», а «сам факт найменування предмета, його ідентифікація і таксономічні характеристики – і є встановлення його схожості з іншими предметами». Через порівняння відбувається процес ієрархізації (категоризації) наших знань (уявлень) про світ, формування системних зв'язків предметів об'єктивної дійсності в нашій свідомості, а також внутрішнього світу людини.

Значне місце в загальному вивченні аналізованої категорії приділяється вивченню імпліцитних засобів вираження порівняння, тому що підкреслюється, що існує величезний пласт мовних одиниць, які виражають порівняння або своєю внутрішньою формою (як результат переносного значення: оксамитові лапки), або як «відчужений у часі результат операції порівняння». Наприклад, в основі того, що

вовк називається вовком, що рукописи не горять тощо, лежало порівняння, що дало змогу визначити клас як безліч подібних об'єктів [24, с. 84; 23].

Порівняння розглядається у вужчому значенні, коли воно характеризується як «лінгво-поняттєве» або «лінгвокогнітивне» утворення, тобто «спеціальні форми, яким властивий когнітивний статус» [37, с. 64]. Вужчий погляд на порівняння в цьому разі зумовлений тим, що порівняння розглядається, головню, з позицій наявності певних формальних засобів вираження як експліцитна категорія. Вивчення формального боку мовних одиниць, що виражають порівняння, здійснюється в єдності зі змістовною стороною таких мовних одиниць. Робиться спроба системного вивчення всіх засобів вираження порівняння – граматичних і лексичних, однак граматичним засобам вираження порівняння відводиться зазвичай центральна роль.

Загалом у вивченні порівняння як лінгво-поняттєвого утворення простежується зв'язок з логічними формами пізнання, які, як відомо, «мають вихід» у граматичні форми мови. Стверджується поняттєвий характер категорії порівняння, тому що її основу становить поняття схожості та відмінності порівнюваних предметів. У зв'язку з цим порівняння розглядається як:

- структурно-семантична категорія мови з урахуванням того, що вона має набір різнорівневих засобів вираження;
- функційно-семантична категорія з рівневою структурою організації;
- категорійна ситуація, тобто змістовна структура, що становить реалізацію того чи того функційно-семантичного поля (ФСП) у мові;
- ситуація порівняння.

Результатом дослідження категорії порівняння як різнорівневого утворення є висновок багатьох вчених про те, що «порівняння – слабко центроване ФСП, яке спирається не на граматичну, а на семантичну категорію» [39, с. 272], тобто загальний зміст, який об'єднує систему різнорівневих мовних одиниць його вираження [25, с. 7].

У характеристиці порівняння як семантичної категорії в очевидній або імпліцитній формі вчені виходять з досить традиційного філософського розуміння порівняння як проблеми, в першу чергу, «звірення», «з'єднання», «співвіднесення» двох предметів, тобто здійснення якісного порівняння, важливими показниками якого є встановлення відносин тотожності і / або уподібнення.

На тлі даних базових категорій, що співвідносяться з відносинами подібності між порівнюваними об'єктами, питання про виявлення відмінностей між ними (встановлення кількісного порівняння) відіграє в цій групі досліджень другорядну роль.

Так чи інакше семантичний простір аналізованої категорії в мові ділиться здебільшого між трьома пересіченими та накладеними один на одного змістовними полями: тотожністю, подібністю та розходженням (термінологічний апарат може дещо відрізнятися в різних роботах). Водночас одні вчені включають в ФСП порівняння всі три мікрополя: тотожність, уподібнення, відмінність [38, с.64], інші обмежуються уподібненням у різних варіантах [9, с.24].

У низці досліджень у ФСП порівняння, поряд з тотожністю і уподібненням, включається й окреме мікрополе порівняння на тій підставі, що, наприклад, серед дієслів порівняльної семантики виділяється група, спеціалізована на вираженні власне значення порівняння (укр. *порівняти*, в порівнянні з, англ. *compare* і т. ін.) [42, с.21].

Як випливає з проведеного аналізу, опис семантичного простору простежуваної категорії суперечливий і неоднозначний. У результаті лінгвісти приходять до висновку про розмитість порівняльної семантики й труднощі в її формалізації на рівні засобів вираження [43, с.72]. Чим це викликано? Здається, можна припустити дві основні причини, так чи інакше пов'язані з позицією того чи іншого дослідника, з якої він підходить до аналізу аналізованої категорії. По-перше, кожному автору, поставивши собі за мету вивчити та систематизувати семантичний простір досліджуваної категорії як ФСП, доводиться вирішувати найскладніші

філософські питання про характер взаємозв'язку мови, мислення та об'єктивної реальності.

Те чи інше рішення (свідоме чи інтуїтивне) авторів, які працюють над створенням семантичного простору ФСП порівняння цих філософських питань, впливає на їх бачення семантичних меж такого поля. Порівняємо два визначення:

1) в реченнях, що виражають порівняння, уподібнюються дві ситуації, зближені на основі об'єктивного подібності або тотожності, або на основі суб'єктивних асоціацій. Визначення вперше дано в 1961 році та підтримується сучасними дослідниками;

2) порівняння – процес асоціації за подібністю. Визначення запропоновано Л.В. Прокопчук, але також популярне в сучасних дослідників категорії порівняння [48, с.26].

Не важко помітити, що перше тлумачення ширше та охоплює в семантиці порівняльних засобів мови схожість об'єктивного характеру (засновану на реальній схожості об'єктів, незалежно від того, що про це думає мовець). Друге визначення обмежує сферу порівняльної семантики суб'єктивними зв'язками (довільними, можливо, нав'язаними порівнюваним об'єктам мовцем), не характерні для порівнюваних об'єктів у реальності. Різне бачення смислових меж ФСП порівняння програмує й сферу вивчення аналізованої категорії в мові.

Ще одна трудність для дослідників категорії порівняння виникає, на наш погляд, з того факту, що в аналізі семантики мовних засобів зі значенням порівняння вони все більше спираються на лексичну семантику, залишаючи осторонь граматичну семантику – семантику граматичних конструкцій, що становлять каркас для використання лексичних одиниць у процесі порівняння. Наприклад, у чому багато хто з сучасних дослідників категорії порівняння бачать принципові відмінності між тотожністю та уподібненням?

Не вдаючись в деталі, можна стверджувати, що тотожність у їх роботах співвідноситься з логічним, закономірним, передбачуваним / об'єктивним

порівнянням. З його допомогою можна порівнювати однорідні, легко співвідносні предмети. А уподібнення, на думку багатьох, є виявом нелогічності, суб'єктивності, що вноситься мовною особистістю, яка порівнює. Отже, уподібнення розглядається як справжнє «мовне» порівняння, вияв не логічного, проте асоціативного мислення. Воно свідчить про порівняння неоднорідних предметів / явищ, спочатку нетотожних або, іншими словами, логічно не пов'язаними.

Постає питання, як вчені визначають, де логічне порівняння (порівняння-тотожність), а де мовне (порівняння-уподібнення)? Поділ на логічне й мовне порівняння проводиться дослідниками на основі аналізу лексичної семантики двох порівнюваних величин А і В загальній формулі порівняння, без урахування ролі всієї конструкції, що виражає порівняння. Наприклад:

Ти, Вірочка (А), ... дуже стала схожа на покійну матір (В) (логічне порівняння);

Стан твоїй (А) схожий на пальму (В) ... (образне порівняння або порівняння-уподібнення) (приклади цит. за: [28]).

із цих прикладів видно, що форма порівняльної конструкції не сигналізує про зміну типу порівняння. Вона в обох випадках виражається добре відомою дослідникам категорії порівняння формулою А (r) В, де (r) – граматичний показник порівняння – схожа, а А і В – порівнювані члени цієї формули.

Про що свідчить заявлене спостереження? Погляд на категорію порівняння як багаторівневе утворення на тлі підкресленого зацікавлення сучасної лінгвістики до лексичної семантики мовних одиниць призводить до того, що в термін «логічне» вкладаються, щонайменше два різні змісти. Коли відзначається, що основу будь-якої мовної одиниці, що виражає порівняння на будь-якому рівні мови (слова, словосполучення, речення), становить логічне порівняння, яке утворює «логічний каркас» мовних одиниць, що реалізують порівняння [64, с. 22], «логічне» співвідноситься з граматичним мовною формою.

У такому випадку відома формула $A(r)B$ і є логічною формулою порівняння, що є основою будь-яких порівняльних відносин будь-якого рівня реалізації. Це справді дає змогу розглядати категорію порівняння як граматичну (синтаксичну), тому що за межами граматичної конструкції, в рамках якої реалізується логічна формула порівняння, вираження порівняння неможливо.

Коли ж логічне порівняння протиставляється мовному, під логічним порівнянням розуміється особливий тип семантичних відносин між порівнюваними членами загальної формули порівняння A і B , які, за визначенням, повинні належати до однієї категорії. Так, у наведеному вище прикладі об'єкти порівняння *Вірочка* і *мати*, безумовно, ближче один до одного, співвідносні, з погляду життєвої логіки, ніж *твій стан* і *пальма*.

Аналізуючи розглянуті роботи з позиції того, як у них відображено розуміння взаємовідносин мови, мислення й дійсності, потрібно зазначити, що подібні дослідження, по суті, свідчать про вузькість погляду на категорію порівняння, яке представляє третій напрямок у її вивченні. Як нам бачиться, «вузькість» такої позиції виявляється в двох аспектах.

По-перше, непомітним стає порівняння як семантична категорія, «лінгво-поняттєве утворення», тобто загальний зміст, який об'єднує систему різнорівневих мовних одиниць його вираження, підміняється семантичною категорією порівняння, під якою розуміється культурно-специфічний образ, еталон для порівняння, що є, насправді, лише частиною цього загального сенсу. Тому, коли дослідник пише про те, що «порівняння носять антропоцентричний характер» [35, с. 9], його зазвичай цікавить національно-специфічний зміст, що передається за допомогою порівняння. Вивчення порівняння як тричленної структури $A(r)B$ підміняється аналізом порівняння-образу, що є елементом даної структури.

По-друге, звужується погляд дослідника на прагматичні та евристичні функції порівняння.

Підводячи загальний підсумок аналізу того, який статус категорія порівняння має в сучасних лінгвістичних дослідженнях, можна відзначити виділення трьох основних напрямків у її вивченні залежно від ступеня та особливостей обрахування трьох аспектів: гносеологічного, понятійного (логічного) й мовного. Системна опора на всі три аспекти характерна для досліджень, що пропонують надто широкий погляд на аналізовану категорію, яка розглядається і як засіб пізнання навколишнього світу людини, і як результат, зафіксований в експліцитно та імпліцитно різнорівневих засобах вираження порівняння в мові [26, с.43].

Показово, що досліджувана категорія за своїм мовним статусом характеризується як синтаксична на тій підставі, що порівняння – це якась загальна формула або схема побудови словесного знака будь-якого рівня складності, що формована, як мінімум, з трьох елементів: двох порівнюваних предметів і граматичного (конкретніше, синтаксичного) показника наявності відносин порівняння між ними. Наявність граматичного зв'язку між порівнюваними предметами розглядається як вираження сутності аналізованої категорії в мові.

Інший погляд на категорію порівняння представлений дослідженнями, в яких досліджувана категорія розглядається як семантична, тобто як певне поняття (уявлення) про подібності й розходження між порівнюваними предметами, зафіксоване в різнорівневій системі експліцитних засобів вираження порівняння. Тлумачення категорії порівняння як семантичної виявляється тим хитким і неоднозначним для вивчення ґрунтом, який дає змогу задавати семантичні межі категорії порівняння на основі того, як вченому бачиться характер взаємин між двома ключовими складниками цієї категорії – тотожністю й уподібненням, через які здійснюється взаємозв'язок людини, яка пізнає, з довкіллям.

1.3. Порівняння в комунікативно-функційній парадигмі

Виразність мови досягається різними засобами, насамперед використанням тропів. «Тропи (від грецьк. *tropos* – поворот, мовний зворот) – вживання слова в

образному сенсі, коли відбуваються зрушення в семантиці слова від його прямого значення до переносного» [12, с.167].

Основу тропу становить зіставлення двох понять, які видаються нам близькими в якомусь плані. Мова, оснащена тропами, називається металогічною.

«Порівняння – один із найпоширеніших засобів образотворчості в металогічному мовленні. Порівняння широко використовують поети; до них вдаються вчені, щоб популярно пояснити якесь явище; їх використовують публіцисти як засоби яскравої мовної експресії» [23, с.130-131].

Порівняння реалізується не лише на лексичному рівні: порівняння може бути виражене і словом, і словосполученням, і порівняльним зворотом, і підрядною частиною, і навіть самостійним реченням чи складним синтаксичним цілим.

Специфічне національне бачення світу відбивається в семантиці стійких та культурно-специфічних порівнянь. Вони можуть бути способом пізнання світу, способом закріплення результатів цього пізнання в культурі.

Порівняння є не лише способом подання емоції та оцінки автора, а й сигнал їхнього виявлення читачем. Воно створює особливий експресивний підтекст.

У філології порівняння розглядається як один із різновидів тропу (хоча це спірне питання), у психології – як один із розумових процесів, у філософії – як потужний засіб пізнання світу.

Порівняння, основу яких становлять особливо яскраві образи, широко використовують у творах художньої літератури. Вони пожвавлюють наявні у свідомості мовної особистості редуковані, нечіткі образи, які, формуючи систему, складаються в один образ сучасної прози, який і сприймає автор. Тут, крім інших, порівняння виконує структурно-композиційну функцію, бо система образів вибудовується у межах порівнянь.

Будь-який семантичний процес породжує порівняння, зіставлення двох одиниць, тобто за своєю суттю є пізнавальним, гносеологічним [12, с. 67].

Таким чином, передумовою порівняння є реальна подібність і відмінність об'єктів пізнання, їхні ознаки і взаємозв'язки, а гносеологічною передумовою порівняння вважають апіорну установку на результат, закладений основою порівняння [22, с. 59].

Розглядаючи порівняння як мовний і стилістичний засіб одночасно, Е. О. Фінік зазначає, що саме порівняння вважається найбільш фундаментальною формою образної мови, яка припускає, що мовні одиниці, буквально пов'язані з одним об'єктом, можуть бути перенесені на інший об'єкт. Як лінгвістичний феномен порівняння репрезентує явище надзвичайно різноманітне: це і структурні, і значеннєві засоби відтворення семантики порівняння, і синтаксична роль, і стилістичні особливості означених конструкцій [14, с. 60].

Кучеренко І.К. виділяє дві семантичні ознаки порівняння:

- 1) актуалізація в позиції порівняння вільного значення, через яке актуалізовано предмет компаративної конструкції;
- 2) неповна актуалізація другого компонента порівняння. За цими ознаками дослідники розглядають порівняння як проміжне явище між тропеїчними та нетропеїчними стилістичними прийомами [31, с. 30].

Порівняння, за твердженням О. М. Донік, є динамічною моделлю й гнучким способом репрезентації змісту, а тому воно покладене в основу багатьох образних засобів мови. Це – синкретичне явище, оскільки перебуває на межі міжтропеїчними і нетропеїчними стилістичними прийомами й виконує дві основні [...] функції – пізнання (когнітивну) та впливу (прагматичну) [19, с. 19 – 20].

А. Бен зазначає, що в усіх формах мовлення, мета яких вплинути на розум (опис, розповідь, судження), порівняння використовують для того, щоб зробити предмет зрозумілішим. В ораторському мовленні і в поезії, у творах, що впливають на почуття, завдання інше, оскільки мета порівняння тут виконати експресивну функцію [63, с. 56].

Порівняння в загальній схемі побудови словесного знака будь-якого рівня складності, що містить строго обов'язкову частину позицію “середнього члена” [39, с. 18], умовно позначається як $A (r) B$, де (r) – “середній член”, тобто граматичний показник наявності відношення порівняння (найчастіше сполучник), A і B – два порівнювані предмети (об'єкти, явища в різній термінології) [33, с. 45].

За Гальперін І.Р., сутність поняття порівняння (або порівняльна конструкція) у працях мовознавців розкриває загальноприйнята модель, структуру якої формують три компоненти: суб'єкт порівняння – те, що порівнюють; об'єкт порівняння – те, з чим порівнюють; основу порівняння – яскраво виражену і всім відому ознаку [15, с. 29].

Розглядаючи структуру порівняння, Ікалюк Л.М. віддають перевагу чотирикомпонентній моделі порівняльної конструкції (суб'єкт – об'єкт – основа – показник). Дослідники акцентують увагу на тому, що між об'єктом і суб'єктом немає реального зв'язку, “він виникає лише у свідомості мовця, який прагне відтворити певну ситуацію дійсності” [22, с. 59].

При логічних порівняннях установлюється ступінь схожості чи відмінності між предметами одного класу, беруться до уваги всі властивості. Логічні порівняння використовуються здебільшого в науковому, офіційно-діловому, розмовному стилях. Вони додають до предмета нову інформацію. Образне порівняння відрізняється від логічного тим, що воно вихоплює одну найвиразнішу ознаку, часом несподівану, і робить її основною, ігноруючи всі інші [38, с. 120].

Для успішної реалізації логічного (або необразного) порівняння необхідно, щоб зіставлялися однорідні поняття, які відображають однорідні предмети і явища об'єктивної дійсності. В образних компаративних одиницях найчастіше порівнюються поняття далекі один від одного, і віддаленість порівнюваних понять прямо пропорційна ймовірності виникнення образу [27, с. 200 –209].

Обґрунтованим критерієм для визначення образності можна вважати висунення в семантичній структурі агенту порівняння сигніфікативного компонента, на відміну від денотативного компонента при логічному зіставленні.

Невід'ємною ознакою порівняльної конструкції, в якій найбільш повно відтворено лінгвістичну природу цієї категорії, є наявність образності. Якщо поєднуються елементи одного класу, категорія порівняння виявляє логічні ознаки, що в сукупності забезпечують пізнання предметів і явищ об'єктивного світу.

В образному порівнянні відбувається “прирощення смислу”, тобто значення всього комплексу порівняння не просто складається із суми значень слів, що входять до його складу, а є самостійною мовною одиницею, значення якої відмінне від суми значень її частин.

Дослідження Х. К. М. Драйсаві демонструє, що індивідуальні відмінності компаративних систем окремих авторів виявляються:

- 1) у виборі предмета порівняння і способах його лексичної репрезентації;
- 2) у виборі способу порівняння і способах його лексичної репрезентації;
- 3) в індивідуальному характері співвіднесення когнітивної сфери предмета порівняння з когнітивною сферою образу порівняння в компаративних парадигмах;
- 4) в асоціативних ознаках, які є підставою порівняння об'єктів [64, с. 8].

Образні порівняння, що використовуються в сучасній поезії, відображають ставлення авторів до світу, який їх оточує, до явищ, які вони описують. Відтворення в перекладі образних порівнянь визначає застосування низки перекладацьких трансформацій, які передбачають перетворення на рівні мови та дозволяють перекладачеві передати текст оригіналу мовою перекладу, втіливши в перекладі як зміст, так і форму твору, включаючи його стилістичне навантаження.

Яка прагматична функція таких порівнянь? Вони необхідні для ілюстрації складних ідей. Яскравий і несподіваний образ допомагає розумінню, запам'ятовуванню, в ньому сильно переконує початок. Старе й давно відоме в таких

порівняннях постає перетвореним і переусвідомленим. Порівняння тут не є прикрасою мови, тексту, воно є способом ширшого бачення світу.

Відкриваючи світ, такі порівняння начебто диктують реципієнту певний настрій.

Порівняння виконує також текстоутворювальну функцію – воно будує текст-порівняння.

1.4. Основні компоненти порівняння

Порівняння – це поширений у публіцистиці та художній літературі стилістичний прийом. Порівняння буває прийомом композиційним або є основою для розгортання образу

Порівняння можна класифікувати з різних поглядів. Існує декілька типологій порівнянь. Так, наприклад, майже всі дослідники поділяють порівняння на дві групи:

- перша група – порівняння точні, без оцінних елементів, критерієм їх виділення є вживання в нейтральному стилі;
- друга група – порівняння, які мають оцінний елемент, або ж які стосуються певного стилю (піднесеного, фамільярного). Порівняння може бути розгорнутим та іноді перетворюватися на метафоричний вираз.

До першої групи порівнянь Н.П. Потоцька, наприклад, відносить порівняння нейтральні, точні, що вказують на наявні ознаки. У будь-якому тексті (будь-якого мовного стилю) вони відіграють роль об'єктивного інформанта. У цьому разі порівнюються явища природи, події епохи, два конкретні предмети, дві особи. Як тільки об'єктивну інформацію включається оцінний елемент, який виражається не обов'язково порівнянням, а контекстом, наприклад, чи якимось словом, порівняння втрачає нейтральність і перетворюється на другу групу.

Друга група порівнянь – це порівняння, що містять оцінний елемент або стилістично забарвлені, які являють собою дві групи, що чітко виділяються:

традиційні порівняння, фіксовані в лексикографічних працях, та індивідуальні стилістичні неологізми.

Суб'єкт та об'єкт (предмет та асоціат у деяких типологіях) становить основу образу порівняння, а саме порівняння трактується як вербальна конструкція, компоненти якої дають змогу втілити образ мовними засобами.

Порівняння є одним із найдавніших способів пізнання та розуміння навколишнього середовища. Порівнюючи один предмет з іншим, ми набуваємо нових реалій, збагачуємо знання про вже відомі предмети, які згодом знаходять своє відображення в мові у вигляді різноманітних мовних одиниць і оборотів, серед яких одне з найважливіших місць посідають стійкі опорні одиниці. Вони характеризуються високим стилістичним забарвленням і багатим функціональним навантаженням.

Об'єктами порівняння можуть виступати різні речі та явища, їх класи, загальні поняття, схожі чи різні фрагменти дійсності. Однак зауважимо, що не все можна порівнювати, оскільки не всі предмети мають оціночну складову.

О. М. Вольф вважав, що не кожен предмет відноситься до групи порівнянь: «Так, такі природні класи, як числа, геометричні фігури, атоми, піщинки, частини мови, не передбачають виділення цих елементів за допомогою оціночного показника: можна сказати, що прислівник краще, ніж прикметник, або що краще, якщо б? Порівняння і, отже, оцінка завжди передбачають різницю в якійсь ознаці чи групі ознак» [65, с. 17-18].

Таким чином, існує кілька умов для здійснення процесу порівняння: по-перше, об'єкти повинні належати до класу об'єктів оцінки, по-друге, вони повинні відрізнятися один від одного, маючи при цьому хоча б невелику приховану подібність, на підставі якої відбувається порівняння.

Саме на ці чинники звертає увагу І. Р. Гальперін, який має стійке визначення стилістичного зіставного підходу: «Обидва поняття зазвичай відносяться до різних класів явищ, вони порівнюються один з одним за якоюсь єдиною ознакою .

Стилістичний прийом порівняння ґрунтується на подібності одних ознак при повній несхожості інших ознак. Причому подібність зазвичай вбачається в тих рисах, ознаках, які не є суттєвими, властивими обом порівнюваним предметам, а лише одному з учасників порівняння» [15, с. 18].

Порівняння – це такі тропи, в яких пояснення одного предмета чи явища дається за допомогою іншого, подібного до нього [13, с. 25].

Процес порівняння відбувається на основі подібного показника, характерного для одного суб'єкта, але абсолютно випадкового для іншого. Результатом процесу порівняння є стабільні еталонні об'єкти, які представляють наші наукові інтереси. Питання розмежування чи групування порівнянь залишається відкритим і донині. Але незважаючи на велику кількість позицій у їх класифікації, безсумнівно, що порівняння поділяються на логічні та образні. При цьому вчені пропонують різні терміни для їх визначення.

У більшості випадків стійкі порівняльні вислови залишаються не кимось штучно створеним образом, а еталоном порівняння з повсякденного життя.

Таким чином, процес такої трансформації пов'язаний із метафоризацією мовних одиниць, тому досить важливим є врахування співвідношення метафори та порівняння, чому й присвячено наступний підрозділ.

Категорія порівняння в мовознавстві відображається не тільки в простих порівняльних конструкціях, а й у мовних образних прийомах, таких як образне порівняння та метафора [5, с. 192].

Оскільки ці поняття досить схожі, серед дослідників існують різні погляди на їх співвідношення. Прихильниками еквівалентності метафори й образного порівняння є Арістотель, О. І. Глазунова, М. І. Черемісіна, М. Израель.

У цій роботі ми дотримуємося протилежної точки зору. Проблема взаємозв'язку і взаємодії порівняння і метафори привертала увагу вчених ще в давнину. Арістотель вважав ці поняття тотожними: «...всі вдало вжиті метафори є

уподібненнями й уподібненнями водночас [навпаки], [є] метафорами, коли немає порівняльного [«як»] [10, с. 135].

За Аристотелем, метафора — це скорочене порівняння. Античний філософ Деметріус Фалерський дотримувався такої ж думки: «Порівняння — це розширена метафора. Якщо ми додаємо слово «як», ми отримуємо порівняння, і інверсія стає менш густою; без цього слова це метафора і ризикованіша.» [28, с. 7].

Ідентична оцінка Цицерона: «Метафора — це порівняння, зведене до одного слова» [28, с. 7]. Прихильником ототожнення порівняння і метафори є швейцарський мовознавець Ш. Баллі, який, досліджуючи походження метафори, наголошував, що «метафора є не що інше, як порівняння, в яке розум під впливом тенденції вносить абстрактне поняття і конкретний предмет разом, об'єднує їх одним словом». [20, с. 21].

Подібної думки дотримується і Н. Ф. Пелевіна, яка підкреслює, що ці мовні засоби часто переплітаються, утворюючи «зіставні комплекси» [63, с. 57].

Оскільки порівняння, як і метафори, характеризують об'єкт через виявлення подібностей, класифікацію порівнянь і метафор можна вважати потенційно пов'язаними з точки зору розумового процесу [24, с.30]. Але саме в такому співвіднесенні й полягає основна проблема визначення метафори. скорочене порівняння лежить або, навпаки, розуміння порівняння як розгорнутої метафори [23, с. 5].

На думку Арнольд І.В., метафора образна, але вона не описує деталей. «Метафора — це речення без доказу, висновки без мотивації. Вона семантично насичена, але не експліцитна» [15, с. 33].

Теорія Д. Девідсона про переносне або спеціальне значення метафори також доводить імпліцитний характер метафори по відношенню до порівняльного звороту. «Порівняння вказує на існування подібності, дозволяючи нам знаходити ці спільні риси незалежно, метафора, навпаки, не підкреслює подібності, але коли ми

розуміємо, що це метафора, ми починаємо шукати спільну частину, не обов'язково ідентичні тим, які передбачають відповідне порівняння» [64, с. 103].

Ф. Вілрайт наголошує на важливості ментальної глибини метафори, де предмети зовнішнього світу переміщуються за допомогою уяви. Процес руху він розглядає як смисловий рух. «Ідея такого руху прихована в самому слові «метафора», оскільки рух (фора), що вкладається в значення цього слова, є саме семантичним рухом — тим подвійним актом розповсюдження і поєднання, що відбувається в образ і те, що позначає сутність метафоричного процесу» [65, с. 103].

Поділ і поєднання є «двома основними елементами метафоричної діяльності, найбільш активними в поєднанні, яке не завжди є очевидним» [21, с. 13]

Сьогодні існує велика кількість багатоаспектних досліджень метафори та порівняння, але питання про первинність цих образних засобів мови залишається дискусійним. У сучасній лінгвістиці існує теорія про первинність порівняння, оскільки саме порівняння є початковим етапом будь-якого пізнання [23, с. 7].

Ікалюк Л.М. вважає, що порівняння пов'язане з утворенням метафор, пояснюючи це тим, що порівняння як пізнавальна операція є проміжною ланкою перенесення, а метафора, заснована на розумовому зв'язку подібності, потребує зіставності як пізнавальної операції. стимул її еволюції [22, с. 59].

Однак існує й зовсім протилежна точка зору, яка наголошує на первинності метафори. Передбачається, що метафора виникла в часи залежності людини від природи, часи асиміляції з навколишнім середовищем.

Метафора притаманна анімістичному способу мислення, пройнятому вірою в те, що кожен предмет, тварина чи природне явище має душу, внаслідок чого різні предмети можна ототожнювати.

Порівняння є результатом поділу об'єктів на різні категорії, що в свою чергу доводить його вторинність щодо метафори [43, с. 72].

Говорячи про семантичну відмінність порівняння від метафори, слід звернути увагу на теорію Д. Девідсона, яка полягає в розрізненні цих образних засобів мови

за ступенем істинності. «Звичайно, тільки тоді, коли ми сприймаємо речення як хибне, ми надаємо йому статус метафори і починаємо шукати глибші значення. Можливо, тому хибність більшості метафоричних виразів очевидна, а всі порівняння тривіально правдиві. Абсурдність або суперечність у метафоричному реченні заважає нам використовувати це слово – сприймати його буквально і змушує розуміти його як метафору» [64, с. 106]

На відміну від метафоричних образів порівняльні образи є більш експліцитними, тобто об'єкт порівняння відкрито виражений, оскільки його характеристики добре відомі тому, хто говорить.

Образна функція цих стилістичних фігур безпосередньо пов'язана з їх асоціативною роллю. Створення адресатом асоціативного поля, спрямованого на поглиблене пізнання об'єкта дійсності, характерне для використання як метафоричних, так і порівняльних виразів. В основі асоціативного поля лежить образ, експліцитний у структурі порівняльного словосполучення та імпліцитний у метафоричному відмінку. Тут виникає одна з головних відмінностей між порівнянням і метафорою, а саме більш експресивна підсилювальна функція. Зображувальні порівняння характеризуються більш сильною підсилювальною ознакою предмета.

З цього приводу Акопян Н. М. зазначала: «...порівняльні фразеологізми, образність яких виражена не так опосередковано, як у метафоричних, виконують більше підсилювальну функцію, ... іншими словами, домінує закладена в них підсилювальна функція, є й емоційна оцінка» [1, с. 59].

Аналізуючи роль образів як складової частини порівняльної структури, Радченко Г. І. виділяє такі функції компараторів: 1) посилення (інтенсифікацію); 2) диференціація; 3) специфікація [49, с. 49]. Функцію підкріплення дослідник вбачає в підкріпленні символічної складової рівня активності, знаків.

Функція диференціації відповідає за розмежування з багатозначними прикметниками.

Підсилювальна функція порівняльних одиниць безпосередньо пов'язана з їх емоційно-оцінною роллю. Порівняльні одиниці не просто характеризують предмет чи явище, а дають їм оцінку, виразно виконують. За допомогою стійких порівняльних зворотів мовець передає своє ставлення до того чи іншого предмета, дає йому негативну чи позитивну оцінку. Досліджуючи функціональне навантаження фразеологічних одиниць, Мамлеєва Н.Ш. зазначала, що «якщо є можливість зіставити певні ознаки, посилити контраст, то експресія безсумнівно з'явиться» [33, с. 204].

Проте характерною ознакою метафори є також емоційно-експресивна або емоційно-оціночна функція. Метафора також є хорошим способом зрозуміти індивідуальність: «Метафора — це підтвердження індивідуальності; твердження, за допомогою якого комплекс справжніх властивостей стає індивідуумом і стверджується як реальність» [27, с. 91].

Метафора має великий вплив на адресата та його емоційну оцінку. На думку Халікова Н.В., емоційна оцінка в метафоричному значенні зумовлена насамперед власними характеристиками суб'єкта [60, с. 371].

Говорячи про емоційно-оцінювальну функцію метафор, слід звернути увагу не на метафори мовлення, а на метафори мови, слова-компоненти яких можуть мати як позитивний, так і негативний заряд [21, с. 10].

Емоційна оцінка завжди суб'єктивна, тобто залежить від суб'єкта мови, який здійснює комунікативну дію за допомогою метафоричного виразу, багатофункціональної експресивної мовної універсальності тощо. Проаналізовані вище функції метафоричних і порівняльних одиниць дозволили визначити наступний висновок: порівняльні вислови та метафоричні звороти мають високу експресивну силу, є потужним засобом надання оцінних властивостей предметам дійсності, посилення їх високої емоційної насиченості. Це мовні форми, які дозволяють відчутти сутність і глибину предмета, розкрити характерні ознаки явищ навколишнього світу.

Таким чином, можна сказати, що подібність функціонального призначення метафор і компаративних одиниць полягає в спрямованості цих концептів на реалізацію потенціалу мовленнєвої діяльності людини. Проте ці одиниці по-різному впливають на людську свідомість: порівняння показують спільні риси двох предметів, спонукають сприймача шукати ці подібності, тоді як метафори вказують на тотожність різнорідних одиниць, що виключає їх подібність [19, с. 14].

1.5. Поняття дискурсу: основні концепції та підходи

У лінгвістиці існує таке поняття, як текст. На перший погляд, текст складається з пропозицій і має якийсь початок і кінець. Однак багато вчених задаються питанням, чи все так просто і навіщо тоді лінгвістам виділяти певне вчення, назване «лінгвістикою тексту».

Текст несе у собі зрозумілий всім набір знаків або символів, певну мову. Це може бути мова жестів або мова певної нації. Якщо текст містить у собі елементи певної мовної структури, він позбавляється своєї знакової цінності та перетворюється в довільні звукові ефекти. Можна сміливо сказати, що текст є основою всіх гуманітарних дисциплін, оскільки він необхідний нам для спілкування. Наразі ми можемо побачити два підходи до визначення тексту. Перший ґрунтується на граматичних ознаках тексту – явища, яке несе в собі вищу мовну одиницю [22, с. 60], а другий ґрунтується на його комунікативних особливостях, які розглядають через різні феномени мовного характеру. Багато вчених згодні зі стандартним визначенням тексту як організованого, правильно побудованого мовлення, що має форму й загальну тематику.

Щодо лінгвістів, багато хто з них дотримується визначення, запропонованого російським семіотиком і філологом Т. Ван Дейком. Він констатував, що текст – це досить складний пристрій, який несе в собі певний шифр, що має певний сенс, та особистісні риси людини.

Саме таке визначення тексту дає змогу лінгвістиці виділити мовне явище під назвою «дискурс». Існує три види інформації: концептуальна, фактуальна та

підтекстова. Фактуальна інформація містить у собі основну думку тексту, де повідомляється те, що відбувалося, відбувається чи станеться в майбутньому.

Концептуальна інформація – це інформація про автора, його світогляд, позицію. Цей вид інформації показує нам картинку, яку подає сам автор, так би мовити, допомагає побачити світ його очима. Як і у випадку з підтекстовою інформацією, концептуальні особливості тлумачаться в різний спосіб, тому що не несуть у собі словесного уточнення в тексті.

Підтекстова інформація – це вид повідомлення, який не виражений у тексті, а може лише матися на увазі. Саме така інформація й несе в собі «прихований посил» автора, створений за допомогою певних слів та словосполучень [22, с. 62]

Отже, читаючи текст, ми ніби розгадуємо та витягуємо таємницю, залишену автором за «межами слів». Нині дискурс досить часто співвідносять із текстом. Деякі невинувато розмежовують текст і дискурс щодо наявності будь-якого (припустимо письмового) носія, але текст без наявності будь-якої ситуації не буде дискурсом.

Протягом багатьох років є проблема визначення слова *дискурс*. Різні вчені з різних галузей, таких як літературознавство, лінгвістика, соціологія, філософія, психологія, пропонують різне дефінування цього поняття. Існують окремі терміни, але загального, здатного охопити всі випадки його вживання, досі не існує [33, с.205].

Традиційна англо-американська лінгвістика описує дискурс як зв'язне мовлення, порівнюючи його з діалогом. У 70-ті роки, Мішель Фуко — відомий французький мовознавець і філософ, описав дискурс як щось особливе. За його словами, дискурс – це не просто текст і набір знаків, які використовуються для позначення будь-якого явища. М. Фуко намагався акцентувати на тому, що зміст, який міститься в якійсь фразі, не може бути просто переданий через знакову систему й запитував, чи знаємо ми, що сказано та чому автор вжив саме цю фразу.

Дискурс – спосіб вираження особливої думки, власної ідеології, який може мати в собі особливу граматику або особливі випадки вживання лексики. Усі визначення дискурсу, однак, сходяться щодо одного, що дискурс – це особливий вид мовної формації, який співвідноситься з будь-якої сферою людської діяльності. Ідея дискурсу досить широко використовується в зарубіжній лінгвістиці. Існує величезна кількість так званих видів дискурсу як, наприклад, політичний, рекламний, військовий, педагогічний, інженерний та інші дискурси.

Отже, головною відмінністю дискурсу є ознака наявності процесу. Наявність процесу не вказує на певну тимчасову протяжність, а лише на неможливість існування дискурсу поза певним проміжком часу, в якому він має місце.

У цьому сенсі дискурс протиставляється тексту — зафіксованому результату людської діяльності, який цілком самодостатній. Текст у цьому разі існує не сам по собі, а за наявності будь-якої матеріальної оболонки, будь-якого носія [24, с. 83] .

1.6. Художній та медійний дискурси: кваліфікаційні та класифікаційні ознаки

Серед актуальних проблем сучасної лінгвістики дослідження дискурсу належить особливе місце, оскільки «дискурс є єдиним організмом, в якому одночасно реалізуються найрізноманітніші аспекти не тільки мови, а й мовне мислення» [6, с. 202]. Сьогодні поняття дискурсу та ряд споріднених з ним понять нерідко вживаються як взаємозамінні.

Спробуємо розмежувати ці поняття з метою дати визначення публіцистичного та медіа-дискурсів.

Дискурс, що включає в себе лінгвістичні й екстралінгвістичні компоненти, виявляється в комунікації, комунікація без дискурсу неможлива [29, с. 65]. Поняття комунікації також позбавлене однозначного трактування [56, с. 32].

Таким чином, під комунікацією розуміємо процес взаємодії адресанта – автора текстового повідомлення й– адресата – читача з метою отримання інформації.

Дискурс трактують також як особливе використання мови для вираження ментальності, особливий світ, «за яким постає особлива граматика, особливий лексикон, особливі правила слововживання, особлива семантика» [48, с. 42-44]. Тобто загальним для всіх наведених вище трактувань є визначення дискурсу як мовного продукту, в якому наявні соціальні структури та правила. Текст як ціннісна знакова форма організації мови бере участь в обміні комунікативною діяльністю як предметно-знаковий носій обміну» [46, с. 69].

Будучи розмежованим за способом репрезентації на усний та письмовий, текст не має обмежень за протяжністю, він може дорівнювати слову, словосполученню, реченню, якщо вони представляють самодостатню інформацію, ситуативно забезпечують розуміння її адресатом [46, с. 27].

Усе функційно-жанрове, стилістичне розмаїття текстів не дає змоги дати єдине визначення, оскільки кожний текст у процесі комунікації має особливу структурно-композиційну, семантико-сміслову, інтенційно-прагматичну природу. Таким чином можна говорити, що текст як форма організації мови в процесі передавання повідомлення є вужчим поняттям, ніж дискурс, який потрібно розглядати не лише як саме мовленнєвий твір, а і як діяльність, взяту в сукупності процесу та результату, в ході якої й породжується мовно-смісловий продукт [43, с. 72].

Такому трактуванню відповідає визначення Карабан В.І., за яким дискурс – це «комунікативна ситуація, що охоплює свідомість комунікантів (партнерів спілкування) і створюється в процесі спілкування текст» [23, с. 6].

Пропоноване трактування корелює з розумінням дискурсу в сучасній психології, яка визначає дискурс як соціальну діяльність в умовах реального світу [26, с. 22].

З огляду на всі заявлені характеристики дискурсу найбільш ємним постає таке визначення: «дискурс є невербалізована мовносмістова діяльність, що розуміється як сукупність процесу та результату і якому притаманні власне лінгвістичні й екстралінгвістичні плани» [30, с. 80].

Отже, дискурс реалізується в двох планах: власне лінгвістичному та лінгвокогнітивному. Перший відбивається у використовуваних мовних засобах і виявляється в сукупності породжених текстів (дискурс як результат). Другий пов'язаний із мовною свідомістю, зумовлює вибір мовних засобів, впливає на породження (і сприйняття) текстів, виявляючись у контексті та пресупозиції (дискурс як процес) [29, с. 82].

Розглянутий із погляду результату, дискурс постає як сукупність текстів, породжених у процесі комунікації. В аналізі його як процесу дискурс являє собою вербалізовану мовносміслову діяльність. З огляду на відмінність ментальних структур різних етнокультурних соціумів, що користуються різними мовами, постає можливим говорити про різні етнокультурні дискурси.

Логічним здається виділення в етнокультурному дискурсі численних його різновидів (або модифікацій), певним чином «адаптованих» відповідно до тієї сфери людської життєдіяльності, в якій він функціонує [29, с.83].

Різні типи дискурсу мають свої специфічні риси, оскільки екстралінгвістичні аспекти, знаходячи своє відображення в тексті, переломлюються не лише через лінгвокультурний рівень мовної особистості (тобто варіативну картину світу індивіда, яка ґрунтується на загальній для епохи і для певного лінгвокультурного соціуму базової інваріантної картини дійсності), але й через прагматичний рівень мовної особистості (тобто специфіку мотивів і цілей її поведінки, що визначають продукування текстів, ієрархію смислів і цінностей) у її мовній моделі світу [18, с. 37].

У межах одного лінгвоетнокультурного дискурсу (українського, англійського) можна виділити різні типи відповідно до сфери використання; як, наприклад, естетичний, науковий, педагогічний, юридичний, політичний, кінодискурс, теледискурс та ін. [30, с. 82].

Спробу описати загальні властивості різних дискурсивних різновидів зробив. Предметом його аналізу були тексти, продюзовані в інституційних межах, які

накладають суттєві обмеження на акти висловлювання, наділені історичним, соціальним, інтелектуальним спрямуванням [24, с. 27].

У результаті прагматичної диференціації всього дискурсивного масиву мови термін «дискурс» постає в метонімічному значенні: як зразок дискурсивної практики, що відбувається в певній соціальній сфері або інституційній галузі суспільних відносин [56, с. 8-11].

У такому тлумаченні поняття «дискурс» зближується з поняттям «функційний стиль».

Серед основних характеристик стилю виділяють: ситуативність, тобто прихильність прийомів і засобів вираження до певної комунікативної ситуації; цілеспрямованість, тобто підпорядкованість вибору мети комунікації; мотивованість вибору; стереотипність, тобто залежність вибору від наявних у відповідному лінгвокультурному соціумі стереотипів соціальних ролей, цілей діяльності і т. ін. [65, с. 98-105].

У плані розмежування стилю й дискурсу досить продуктивним видається визначення стилю, що ґрунтоване на врахуванні окреслених вище властивостей, як ситуативно зумовленого стереотипного способу здійснення вербальної комунікації на основі суспільно-усвідомленого вибору певних мовних засобів і принципів їх інтеграції в мові, тексті [16, с. 102].

З опертям на пропоноване визначення стилю, можна стверджувати: якщо дискурс являє собою вербалізовану мовносміслову діяльність, що розуміється як сукупність процесу та результату та йому притаманні як власне лінгвістичні, так і екстралінгвальні плани [29, с. 90], то стиль є один зі способів здійснення цієї діяльності, що варіюються залежно від ситуативного контексту (тобто сфери мовнокомунікативної діяльності).

З огляду на все викладене, можна говорити про публіцистичний дискурс як про інституціоналізовану мовносміслову діяльність, що має два плани (лінгвістичний та лінгвокогнітивний) і яка здійснювана в межах друкованих засобів масової

комунікації (газети, журналу), які визначають спосіб її здійснення, форми організації (текст) та основні характеристики.

Головними комунікативними стратегіями, які зумовлюють вибір мовних засобів різних рівнів, характерних для публіцистичного дискурсу, є інформування та вплив. Реалізація цих стратегій зумовлює наявність одного з головних ознак публіцистичного дискурсу – регулярного чергування й контрастування стандартизованих та експресивних мовних засобів. Експресивність забезпечує емоційний та естетичний вплив на адресата.

Стандартизація, заснована на відтворенні найчастіше клішованих та оцінних мовних засобів, денотативно зіставні з регулярно повторюваними фактами та явищами соціально-культурного життя, є одним зі способів ідеологічного впливу, який нав'язує адресату певні стереотипи.

Крім стратегій інформування та впливу, багато в чому визначають специфіку публіцистичного дискурсу, виділяють також аналітичну й розважальну стратегії, які передбачають різні способи подання фактуального матеріалу для полегшення сприйняття [10, с. 33-35].

Таким чином публіцистичний дискурс можна розглядати і як підвид політичного дискурсу, нерозривно пов'язаний з ідеологією і владою: з одного боку, ідеологія впливає на його формування, на вибір мовних одиниць, а з другого, цей тип дискурсу – ефективне знаряддя впливу на суспільні процеси, в тому числі на формування певної ідеології.

Визначивши публіцистичний дискурс, повернемося до поняття медіа-дискурсу. Поширений в усьому світі цей тип дискурсу відрізняється значною кількістю форм: усна, письмова та електронна. Сьогодні інформація передається не лише у формі текстів, а й різних образів. Розвиток технології «мультимедіа» значно змінює традиційні уявлення про текст.

Особливістю багатьох видів дискурсу сьогодні є їхня опосередкованість засобами масової інформації. ЗМІ – найважливіший учасник політичної, офіційно-

ділової або розважальної комунікації. На думку деяких авторів, співвідносність логічного та емоційного, книжного й розмовного в дискурсі масової інформації підпорядковане співвідносності експресії й стандарту [21, с. 20].

З огляду на той факт, що головними функціями всіх ЗМІ (радіо, ТБ, преси) є інформування та вплив, по суті отримуємо визначення, близьке до публіцистичного дискурсу.

Безумовно, в ЗМІ ми стикаємося з ознаками, властивими й розмовному стилю, й художньому, а також із властивостями ділових і наукових прикладів словесності.

Особливу увагу вчених привертає новітній засіб масової комунікації – Інтернет, який неможливо віднести до якогось одного функційного стилю або різновиду дискурсу через змішування значного числа стилів і жанрів (газетно-журнальні публікації, документи, художні твори, щоденники, блоги, чати) й тому заслуговує окремої назви й методів дослідження. Дискурсивний рівень аналізу мас-медіа, на відміну від контент-аналітичних (кількісних) методів, дає змогу розкрити зміст конкретних медіа-повідомлень, їх контекстуальні параметри, структурні особливості та прийоми їх формування.

Уваги дослідників заслуговує не лише цілісність тексту, а й окремі прийоми, використовувані в такому тексті, експліцитно або імпліцитно виражені ідеї, уявлення або інтенції, характерні для кожного вислову і є загальною настановою, спрямованістю тексту на реалізацію певного результату (наприклад, легітимацію якоїсь соціальної проблеми).

Медіа-дискурс як такий собі «глобальний» тип дискурсу вважаємо модифікацією публіцистичного дискурсу, яка відображає статус-кво в суспільстві, поєднує безліч стилів і жанрів, будучи найадекватнішим контекстом для дослідження як суто лінгвістичних, так і екстралінгвістичних аспектів.

У сучасній лінгвістиці немає єдиної таксономічної моделі, яка впорядковує відносини між поняттями художній текст/дискурс, художній текст/вір, художній/нехудожній текст.

Виникнення дихотомії – художній текст/дискурс – зумовлено прагненням сучасної лінгвістики підкреслити діалогічний і динамічний характер текстотворчих процесів та їх інтерпретації.

Щодо художнього тексту (ХТ) термін *дискурс* став використовуватися з розвитком комунікативно-діяльнісного підходу, запропонованого свого часу Л.С. Виготським [11, с. 36]. У межах цього напрямку текстова система стає відкритою, нежорсткою, залученою до мовленнєвої діяльності, як автора, так і адресата, набуває асоціативно-образного характеру.

Художній дискурс (ХД) у широкому розумінні є матеріальною фіксацією процесу художньої комунікації та розглядається як цілеспрямована соціальна дія: процес взаємодії автора та адресата з мовними соціально-інтераційними та культурними правилами [1, с. 60]. У вузькому значенні під ХД розуміють корпус літературних творів одного автора чи сукупність усіх художніх творів цієї епохи (дискурс як наслідок).

Розглядаючи проблему відносини художній текст/твір, виникає інша проблема – розмежування двох категорій: художнього тексту і твору. Тенденція до їх розмежування має давнє коріння. Одним із перших її розробників та дослідників був М.М. Бахтін.

Об'єктом вивчення лінгвістики завжди був текст, конкретний письмовий зафіксований вислів.

Літературознавство ж досліджувало художній твір, історію його створення, сенс твору в контексті творчості та життя автора тощо.

Художній твір (далі – ХТ) у сучасній науці розглядається як інформаційний ресурс, який сприймається у вигляді трирівневого тексту: власне тексту твору, створеного конкретним автором, контексту твору, що відображає елементи загальної культурної компетенції автора; гіпертексту художнього твору, що включає всі викладені думки та судження про нього, зафіксовані у біографічній, науковій та художній критиці.

Опозиція художній/нехудожній текст ґрунтується на декількох основних специфічних ознаках. ХТ властива категорія художності з властивою їй семантичною специфікою, завдяки якій будь-яке слово в літературному тексті може набувати значення ширше, ніж денотативне, що робить здобуття сенсу більш свідомою та трудомісткою операцією. У цьому відзначається така особливість ХТ як смислова «багатосаровість». Особливе використання мовної системи пов'язують із виявом «естетичної функції» промови.

Реалізація цієї функції дає змогу виразити сутність мови у найбільш яскравому, сконцентрованому вигляді. Естетична функція своєю чергою пов'язана з такими категоріями ХТ як емотивність та експресивність.

Своєрідність ХТ криється також у тому, що він не є прямою репрезентацією реальної дійсності, а є моделлю вигаданого світу, квазіреальністю.

Загалом те чи те теоретичне вирішення на користь дискурсу, тексту чи художнього твору залежить від позиції автора, цілей і завдань його дослідження.

1.7. Методи, методики і прийоми дослідження порівняльних конструкцій у різносистемних мовах

Успіх будь-якого наукового дослідження завжди залежав і залежить від наукової методології. Філософський енциклопедичний словник пропонує трактувати наукову методологію як «комплексну та структуровану самостійну теоретичну дисципліну, що вивчає весь комплекс явищ, пов'язаних з інструментальною сферою науки та наукової діяльності, їх розуміння та функціонування» [34, с. 44].

Сучасний етап розвитку лінгвістики характеризується інтенсивною увагою до методології дослідження мови, її комунікативних вузлів. Незважаючи на багаторічні дослідження нашої проблеми, на сьогодні немає єдиної думки щодо методології лінгвістики. Донедавна природа методології лінгвістики була чітко визначена у філософії [4, с. 19].

Зв'язок лінгвістики з філософією лінгвіст пояснює природою цього предмета, оскільки «мова є найважливішою умовою застосування абстрактного мислення і людського пізнання» [4, с. 16].

Цей постулат не новий і має дійсно глибокий зміст. Проте з ним не погоджуються представники лінгвістичного ідеалізму, які «заперечують існування філософської складової в методології лінгвістики» [4, с. 17].

Вони намагаються довести абсолютну незалежність або свободу лінгвістики від філософії. Ми погоджуємося з М. Ф. Алефіренком, який вважає таке твердження хибним, аргументуючи це висловом Ф. Енгельса: «Дослідники природничих наук уявляють, що вони позбавляються філософії, якщо її ігнорують або лають. Але оскільки вони не можуть зробити ні кроку, не подумавши, мислення вимагає специфічних логічних категорій, які вони запозичують критично.

(1) або з повсякденної колективної свідомості так званих освічених людей, де домінують залишки давно вимерлих філософських систем,

(2) або з уривків, обов'язкове прослуховування, університетські курси філософії...,

(3) або від некритичного і систематичного читання всіляких філософських творів, то врешті-решт вони все одно підпадають під підпорядкування філософії...» [4, с. 17].

Тому методологія кожної науки включає три рівні: філософський (вищий рівень, заснований на законах і принципах, сформульованих Гераклом, Платоном, Кантом та ін.), загальнонауковий (узагальнення методів і принципів дослідження явищ у різних науках) і окремої методології (методи конкретної науки)» [23, с. 26].

Учений зазначає, що загальний рівень науки, на відміну від філософського, змінюється під впливом часу та прогресу науки, внаслідок чого виникають нові методи, без яких неможливе жодне дослідження. Справді, сучасні теорії та течії так чи інакше базуються на явних чи прихованих філософських засадах, питання про ступінь філософської складової в тій чи іншій, особливо лінгвістичній, методології

залишається відкритим. «Лінгвістична методологія – це сукупність принципів, якими керується лінгвіст на різних етапах дослідження: від визначення мети до формулювання висновків» [3, с. 118].

Існує кілька методів, якими користується вчений у процесі розвитку науки, але Кухаренко В.А. наголошує на застосуванні під час дослідження мови стійкої технічної системи: «... незважаючи на зовнішню різноманітність лінгвістичних уявлень, для сучасної лінгвістики все ж характерне дотримання системи певних загальних настанов» [25, с. 207].

Тому, на думку дослідника, основними методологічними принципами є експансіонізм, функціоналізм, пояснювальна сила та антропоцентризм. Експансіонізм передбачає розширення об'єкта дослідження, пошук нових підходів до його аналізу та підкреслення міждисциплінарного характеру наукового дослідження [25, с. 208-209].

Експансіонізм полягає в тісній інтеграції вивчення мови з іншими науками. Експансіонізм дає змогу охопити різні мови світу, висвітлити шляхи взаємодії мови та культури, мови та знання, спостерігати відображення мови у свідомості як окремої людини, так і цілого народу. Про це пише І. В. Арнольд: «Інтеграція наук — явище досить характерне для нашого часу і об'єднує в першу чергу далекі дисципліни. Давно помічено, що найбільш цікаві і принципово нові результати виходять переважно на стику наук ... Комплексне трактування об'єктів стало характерною рисою сучасної науки» [5, с. 7].

Інший принцип дослідження пов'язаний з експансіонізмом, а саме пояснювальна сила. Вона полягає в прагненні сучасної лінгвістики знайти пояснення внутрішньої організації мови, її окремих модулів, архітектури тексту, реальної реалізації дискурсу, породження та розуміння мовлення [25, с. 220].

О. О. Селіванова наголошує, що «цей принцип ґрунтується на поєднанні індуктивного та дедуктивного методів аналізу мови. Теорію можна пояснити,

висунувши гіпотезу на масі емпіричного матеріалу та її подальше всебічне доведення або спростування [55, с. 24].

Чіткість реалізується шляхом розгляду когнітивних процесів, що відбуваються у свідомості носія мови [46, с. 12].

Це означає, що людина, яка мислить, сприймає і оцінює, виступає ще одним механізмом наукового пізнання. Антропоцентризм – наступний важливий методологічний принцип, згідно з яким людина є центром світобудови і вищою метою.

Антропоцентричний метод є невід’ємним засобом дослідження мови як продукту людської діяльності, покликаною задовольняти потреби людини, посередника спілкування, засобу зберігання його досвіду, знань і культури [19, с. 38].

Антропоцентризм як метод дослідження полягає в тому, що наукові об’єкти вивчаються відповідно до їх ролі для людини, місця у формуванні особистості [56, с. 211].

Тому важливість антропоцентричного методу під час лінгвістичних експериментів є незаперечною, оскільки дослідник стає орієнтиром самого дослідження. Об’єктом і водночас рецепцією наукових праць стає сприйняття мовною особистістю мови як самостійної динамічної системи. Функціоналізм – дослідницький підхід, що включає сприйняття об’єкта у його взаємодії з навколишнім середовищем, як діяльність, функціонування системи [19, с. 42].

У сучасній лінгвістиці функціональний підхід включає дослідження мовних одиниць у двох напрямках – від функції до засобів її реалізації і навпаки, від засобів реалізації до функції [10, с. 33].

Функціональний підхід використовується також при аналізі ролі мовних функцій, функціональних стилів, окремих мовних одиниць у породженні та сприйнятті мовлення [10, с. 33].

У роботі, спрямованій на вивчення стійких порівняльних одиниць англійської мови, ми також використовуємо ці підходи при вирішенні окремих завдань. Тому, керуючись принципом експансіонізму, порівнюємо мовну категорію порівняння з категорією порівняння у філософії та логіці й приходимо до висновку, що мовне порівняння відрізняється від логічного за показником зіставних відношень, тобто порівняльним сполучником.

Індуктивний і дедуктивний методи як основа пояснювального методу сприяють створенню структурних моделей стійких порівняльних конструктів. Принцип антропоцентризму проявляється у відборі об'єктів та еталонних об'єктів нашого дослідження.

І, нарешті, застосуємо принцип функціоналізму до виявлення функціонального навантаження постійних порівняльних одиниць, визначення їх ролі в реалізації певних намірів мовця, у спілкуванні та в процесі пізнання навколишнього світу.

Крім зазначених методологічних принципів, дослідження завжди здійснюють за допомогою ланцюга загальних і спеціальних методів. Розглянемо більш детально методи, які ми використовуємо для вивчення стійких одиниць порівняння в англійській мові. Відомо, що теоретичне дослідження – це вищий рівень наукового пізнання, який допомагає розкрити глибину певного об'єкта, пізнати важливі характеристики та особливості предмета, що вивчається.

Методами аналізу та синтезу проведено теоретичне дослідження стійких еталонних одиниць. Аналіз – це розумове чи практичне розчленування цілого на частини [9, с. 59].

Зворотним процесом є синтез — розумове чи практичне з'єднання частин у ціле [9, с. 359].

Аналіз і синтез — взаємопов'язані методи наукового дослідження, які активно використовуються в усіх науках. Метою аналізу є з'ясування внутрішніх характеристик предмета, виділення його основних ознак, які потім об'єднуються в

єдине ціле за певним принципом, щоб підкреслити їх роль і функції як окремих елементів і частин нерозривного система. .

Шляхом аналізу виділяємо основні характеристики стабільних еталонів, визначаємо різні підходи до трактування цього поняття, його структурно-функціональне навантаження. Шляхом синтезу ми формулюємо своє розуміння цього поняття, виділяючи основні ознаки, на яких базується подальша робота. Інша пара методів, яка часто використовуються в єдності, індукція і дедукція знаходить своє застосування в нашій роботі. Індукція — метод дослідження, за якого на основі вивчення окремих явищ робиться загальний висновок про весь клас цих явищ; узагальнення результатів окремих конкретних спостережень [9, с. 358].

Дедукція є формою достовірного висновку загальних окремих положень. На основі загального правила нове істинне судження, справедливості якого вже встановлено, логічно виводиться з певних тверджень [29, с. 287].

Використовуючи індуктивний та дедуктивний методи аналізу стійких порівнянь, створено моделі логічної структури стійких одиниць порівняння. У нашій роботі методи індукції та дедукції також є інструментом для отримання нових висновків, постановки гіпотез та узагальнення різних підходів до досліджуваної теми.

Гіпотеза – це спосіб побудови вірогідного, проблемного знання, коли формулюється одна з можливих відповідей на запитання, що виникло в процесі дослідження [20, с. 24].

Змістом гіпотези даного дослідження є припущення про структуру стійких еталонних одиниць та семантичне наповнення ідеографічних груп.

Таким чином, наше дослідження спрямоване на вивчення різних порівняльних конструкцій англійської мови та базується на комплексі окреслених методів дослідження, серед яких важливу роль відіграють як загальнонаукові, так і лінгвістичні.

На першому етапі нашого дослідження відбулось формування теоретичної бази наукової розвідки, яке складалося з трьох етапів і ґрунтувалось на застосуванні таких методів: метод аналізу лінгвістичної літератури та метод узагальнення, використання яких забезпечило виокремлення найсуттєвіших теоретичних положень неології, зокрема визначення основних понять, їх диференціацію, класифікацію порівняльних конструкцій, особливості їх інтеграції в систему мови, а також визначення основних напрямків дослідження лінгвістичної прагматики, серед яких: сфери, пов'язані з суб'єктом мовлення, адресатом мовлення, із стосунками між учасниками спілкування, а також із ситуацією спілкування; зіставний метод та метод дедукції був використаний для виявлення жанрових характеристик мас-медіа та художнього дискурсу, на основі зіставлення характерних рис порівняльних конструкцій було визначено статус лексичних одиниць у мас-медіа та художньому дискурсі.

На другому етапі, метод суцільної вибірки був використаний для окреслення та збирання матеріалу дослідження, представленого порівняльних конструкцій у мас-медіа та художньому дискурсах і їхнього максимально об'єктивного аналізу.

На третьому етапі за допомогою індуктивного методу було сформовано базу порівняльних конструкцій, визначено способи утворення цих одиниць та визначено їх основні структурні типи та підтипи.

Описовий метод застосовується в медіа та художньому дискурсі, для вивчення функціонування мови, дослідження особливостей комунікації, що виникають на синтаксичному, лексичному, фонетико-графічному рівні, виокремлення лексичних одиниць, характерних для комунікації в конкретних медіа та пояснення особливостей їх будови, функціонування та механізмів утворення.

У дослідженні ми виокремили морфологічний, семантичний та лінгвопрагматичний аспекти порівняльних конструкцій і класифікували їх за:

1. способом словотворення – морфологічні та семантичні;
2. належністю до лексико-тематичних груп та підгруп;

3. вираженням емоційної оцінки.

4. за способом словотворення.

Далі в дослідженні було описано різновиди трансформацій названих типів оцінок:

1. нейтральні лексеми набувають позитивного або негативного забарвлення;
2. позитивне переходить у негативне, а негативне – у позитивне.

Було визначено, що порівняльні конструкції мас-медіа мають значний прагматичний потенціал за рахунок компонентів семантичної структури, які містять експресивні, емоційні та оцінні елементи значення.

Метод квантитативного аналізу отриманих даних був використаний для підрахунку сукупності досліджуваних одиниць: за способом словотворення; морфологічні й семантичні одиниці; за структурними типами й підтипами цих одиниць; за віднесенням до тієї чи тієї тематичної групи; за наявністю певної емоційної оцінки в кожній групі окремо та загалом.

Метод дедуктивного синтезу був застосований в нашому дослідженні для теоретичного узагальнення даних та формулювання висновків.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРА ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ В ХУДОЖНЬОМУ ТА МЕДІЙНОМУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКОМУ ТА АНГЛІЙСЬКОМУ ДИСКУРСАХ

2.1. Особливості компонентної будови порівняльних конструкцій у структурі простого та складного речення

Проблематика питання про порівняльний зворот залишається актуальною у мовознавстві. Донині дискусійною залишається проблема щодо розмежування порівняльних зворотів та підрядних порівняльних частин.

На нашу думку, найпереконливішим є трактування порівняння як: а) безприсудкового порівняльного члена, поширеного чи непоширеного, що вводиться порівняльним сполучником і виконує функцію відокремленого другорядного члена речення; б) порівняльного предикативного звороту з модальною часткою, що реалізує функцію іменної частини складеного іменного присудка, простого дієслівного ускладненого типу чи головного члена односкладного безособового речення [13, с.25].

Для порівняльного звороту характерні такі диференційні ознаки:

- семантичні (не комунікативна одиниця, а смисловий фрагмент-образ; не виражає твердження чи повідомлення, а лише називає предмет, із яким порівнюють);
- граматичні (не має граматичної основи, предикативності, темпоральності; йому не притаманна інтонаційна завершеність);
- формальні: «опорний компонент порівняльного звороту може бути виражений іменником, дієприкметником, прикметником, прислівником, дієприслівником, фразеологічним та синтаксично нечленованим словосполученням; у реченні вживається переважно біля того слова, яке пояснює, конкретизує» [13, с.30].

Спроба трансформації порівняльного звороту може призвести до його деформації, руйнування смислових зв'язків. Наприклад: *Тепер Марко Безсмертний був чорний, як ніч* (М. Стельмах) недоречно трансформувати в *Тепер Марко Безсмертний був чорний, як чорна ніч*, адже якісна характеристика передбачена семантикою самого іменника *ніч*. Натомість можлива трансформація порівняльного звороту у прийменниково-відмінкову конструкцію із прийменником (*Душа ласкава, наче озеро* (В. Стус) – *Душа ласкава, подібно до озера*; у прислівник (*Максим прислухався, як вовк* (І. Багряний) – *Максим по-вовчи прислухався*); в орудний відмінок іменника (*Валує з мене самота, як сказ* (В. Стус) – *Валує з мене сказом самота*).

У реченні порівняльний зворот може виконувати формально-синтаксичну функцію головного й другорядного члена речення, із семантико-синтаксичного боку порівняння репрезентовані різними типами порівняльних синтаксем, що зумовлені семантикою й позицією в реченні. С. Рошко умовно поділяє порівняння - члени речення на безсполучникові та сполучникові, хоча водночас у деяких різновидах спостерігається транспозиція сполучників у частки [9, с. 150], напр.: *Владика наче підмінили!* – ускладнений дієслівний присудок, утворений унаслідок трансформації складного речення у просте: *Владик мав такий вигляд, наче його підмінили*. Отже, це модально-порівняльна частка *наче* сполучникового походження у складі простого дієслівного присудка ускладненого типу.

Предикативний порівняльний зворот є поєднанням частки і повнозначного слова, що виконує функцію іменної частини складеного іменного присудка, простого дієслівного ускладненого типу чи головного члена односкладного безособового речення.

Непредикативний порівняльний зворот складається зі сполучника та повнозначного слова. Стрижнєве слово такого порівняльного звороту може бути виражене:

1) дієприкметником (окремим дієприкметником або із залежними словами), напр.: ***Наче зачарований**, дивився Василько на вогонь, дивився не кліпаючи* (В. Підмогильний);

2) дієприслівником (окремим дієприслівником або із залежними словами), напр.: *Василина повільно, **наче побоючись**, повернулась до нього* (І. Нечуй-Левицький);

3) прикметником, напр.: *Устина не плакала, але була сумна, **наче хвора**, й обличчя у неї все потемніло* (І. Багряний); *Збайдужіла – **ніби мертва** – мама сиділа, не відбираючи хусточки від очей* (М. Матіос);

4) прислівником, напр.: *Мар'яна Озерова гостріше, **ніж** зазвичай, із розпачем усвідомила: проти неї – весь світ!* (Люко Дашвар); *Гайвороння чорне, **як ніколи**, шматочок сонця ділить у полях* (Л. Костенко); *Літо пливло над нашим Густим Лугом повільно, неспішно, **ніби знехотя*** (В. Лис);

5) іменником у непрямих відмінках (род., знах., ор.), напр.: *Вечір чеше розпущені коси в золотому, **як сон**, ручаї* (Г. Коваль); *В сльозах, **як в жемчугах**, мій сміх* (О. Олесь);

6) іменником у називному відмінку, напр.: *дитина щебече, **мов сороченя*** (М. Матіос); *Столітній дуб, **неначе чорнокнижник**, Гортає листя чорне і руде* (А. Марушак);

7) фразеологізмом, напр.: *Висить бурулька, **мов дамоклів меч*** (А. Кичинський); ***Мов на злодієві шапка**, місяць, вийшовши, **горить*** (А. Кичинський); *Я три тижні був, **як на голках*** (О. Бердник); *Микола раптово пішов, а Марія залишилась стояти, **як вкопана*** (В. Підмогильний); *Рушник і десять доларів – **таки краще, ніж дірка від бублика*** (Н. Гербіш).

На рівні простого речення порівняльні конструкції виражаються порівняльними зворотами, що функціонують у ролі різних членів.

1. *Порівняння-підмети* як ірреальні порівняння, виражені за допомогою модально-порівняльних часток *мов, немов, наче, неначе, ніби* та под., напр.: ***Наче***

шторм на морі, напочує хвиля, а за нею друга і третя (Дара Корній); Мене *наче хто* по обличчі вдарив отим трояндовим віником (Дара Корній).

Специфікою порівнянь-підметів є те, що формально-граматично вони не можуть виражати реального об'єкта порівняння, хоч функційно-семантично такі сполучення сприймаються як вираження об'єкта порівняння, суб'єктом порівняння для якого є реальний предмет, особа чи явище [9, с. 16].

2. *Порівняння-присудки*. Такий різновид присудків виражається за допомогою модально-порівняльних часток *як, мов, немов, наче, неначе, ніби* та сполучникового походження і присудків різних структурних типів:

а) простий дієслівний ускладненого типу, напр.: *Вийшовши з вулички, Гнат наче впірнув у море білого світла* (М. Коцюбинський);

б) складений іменний, напр.: *Вечірні ліхтарі – мовби осінні птахи* (А. Мойсієнко); *Усе моє життя – як вигнута підкова, клубок напружених до краю жил* (Д. Пічкур); *А зморшки ті – як рани на щоці* (В. Кобець); *Повітря неначе прозорий граніт* (Д. Павличко). Порівняльний зворот, що виконує функцію складеного іменного присудка, може бути вираженням тавтологічною конструкцією щодо підмета. Такі структури є частково фразеологізованими та функціонують як один із засобів передавання значеннєвої тотожності, за умови розкриття змісту речення в подальшому контексті: *Полк як полк* (О. Гончар);

в) складний, напр.: *Однак Сашко стояв мов мур* (Дара Корній).

3. *Порівняння – головні члени односкладних речень*, напр.: *Наче подіяло, Сигізмунда Владиславовича попустило* (Дара Корній).

У таких реченнях наявні приховані порівняння, оскільки можна додати допоміжні компоненти, що репрезентують порівняльну семантику: *здавалося так, наче подіяло*.

4. *Порівняння – обставини способу дії*, що є одним із найпоширеніших і найчастіше вживаних функційних типів порівнянь-членів речення. Обставини, реалізовані конструкціями з експліцитним показником порівняння, що виражений

сполучниками *як, мов, немов, наче, неначе, ніби* й ін., за своєю структурою можуть бути непоширеними й поширеними, напр.: *Мати, як завжди, читає йому Нечуя-Левицького* (В. Шевчук); *Ліс трепетав, тривожився, як велика, стомлена людина* (В. Чемерис).

5. Порівняння – обставини міри і ступеня, які переважно виражені порівняльними зворотами зі сполучниками *як, ніж, аніж*, напр.: *Маєте шанс нарешті позбутися такої прикрості, як я, тим паче що зараз і я цього прагну навіть більше, ніж ваша дружина* (Дара Корній).

6. Порівняння – обставини із синкретичним причинно-цільовим значенням, напр.: *Однак Оксана їх не забрала зі столу, навпаки, демонстративно залишила із якою метою? чому? на столі, ніби підкреслюючи, що не все у тому житті вирішується формою нігтів* (Дара Корній). У ролі таких синкретичних обставин функціонують порівняльні звороти, стрижневий компонент яких виражений дієприслівником.

7. Порівняння – синкретичні другорядні члени речення з атрибутивно-обставинним значенням, виражені порівняльними зворотами, опорний компонент яких – прикметник, дієприкметник або їхні звороти, напр.: *Він який? стоїть посеред білої кімнати, біло-сірий, наскільки? наче припорошений попелом, сумний та зажурений*; якщо порівняльний зворот прилягає до прикметника, напр.: *Простягає руку, долонею вгору, а там – метелик, який? жовтогарячий, якою мірою? як промінчики сонця* (Дара Корній); якщо порівняльний зворот з опорним компонентом – іменником у називному відмінку – посідає контактну постпозицію стосовно іменника, напр.: *Вода внизу іскриться під місячним світлом, а вгорі майже як теперечки – зорі-зорі-зорі, які? мов алмази-брахмани, виблискують як?* (Дара Корній).

8. Порівняння – синкретичний член речення із предикативно-обставинним значенням, напр.: *Повітря чисте, є яким? як кришталь / Повітря чисте, настільки? як кришталь* (О. Олесь); *Повіки стають якими? стають важкими, наскільки? мов залізна брама середньовічного замку, падають грізно* (Дара Корній).

2.2. Порівняльні конструкції з AS TA LIKE в художньому та медійному англійських дискурсах

Спільність мови та мислення найбільше помітна в порівнянні категорій логіки та граматики. Оскільки протягом багатьох століть людина висловлювала думки за допомогою мови, в граматичному ладі мов з'явилися категорії, співвідносні з категоріями мислення: підмет – суб'єкт, присудок – предикат, додаток – об'єкт, означення – атрибут, іменник – предмет, дієслово – процес, прикметник – ознака, чисельник (граматична категорія числа) – кількість, сполучник – зв'язок, прийменник та категорія відмінка – відношення, категорія часу – час. У цьому разі цікавлять сполучники та їхній статус у порівняльних конструкціях.

Вітчизняні й закордонні дослідники пишуть про те, що на цьому етапі глобалізації мови як універсального засобу спілкування приділяється значна увага формам та способам скріплення висловлювань у надфразовій єдності, також іменовані текстом. Говорячи про текст, як про поняттєвий об'єкт, вони мають на увазі єдність логічно викладених думок, пов'язаних тематико-семантично та синтаксично. Речення в тексті пов'язані між собою послідовністю викладених думок на певну тему й утворюють щільну граматико-семантичну єдність, єдність думок та форм їхнього викладу. Оскільки всередині тексту існують причинні, визначальні та з'ясувальні відносини, то можна говорити про характер зв'язку речень у надфразовій єдності та про типи подібних стосунків речень у текстовій єдності [14, с. 52-58].

Семантичною основою функціонування є порівняння. Це його базове та перше значення, що підтверджується етимологією.

Автори книги «The Genesis of Language: A Different Judgement of Evidence» говорять про семантичну еволюцію аналізованого оператора порівняння. Він пережив когнітивний процес демотивації. Сама концепція порівняння таким чином досягається демотивацією ідентифікації або, іншими словами, ослабленням гіперболи [67, с. 450]. Це можна інтерпретувати як те, що слово частково втратило

свою початкову внутрішню форму. На сьогодні воно майже ніколи не означає повну схожість; подібність стала менш чіткою, розмитою та абстрактнішою. Згодом ця абстрактність значення дедалі більше збільшувалася, що в результаті призвело до полісемантизму функцій аналізованого слова.

Полісемантизм функцій слова *as* бере свій початок у середньоанглійський період. Процес активно розвивається, і *as* починає передавати значення причини, часу, мети. Перші нові значення, які набуває досліджуване слово, це значення поєднання способу дії та поєднання вступної речення.

Автори книги «*Connectives in the History of English*» стверджують, що в пізній середньоанглійський та ранній новоанглійський періоди цей сполучник часто використовується для оформлення твердження чи заяви правдоподібнішим шляхом порівняння чи вказівки на відповідний зв'язок із християнськими догматами. На таку правдоподібність є вказівки і в описах сучасної мови. Р. Кверк зі співавторами зазначає у книзі "A Comprehensive Grammar of the English Language", що додавання *as* у вступне речення може дещо змінити його значення. Речення набуває стверджувального характеру, маючи на увазі істинність, правду того, про що йдеться в головній частині, у той час як речення без *as* мають нейтральний відтінок. Наприклад: *GEORGE, as you SAID, is a liar.* - *GEORGE, you said, is a liar.* «Істинність» посилюється перенесенням частини з *as* на початок речення: *As you said, George is a liar* [65, с. 111].

У середньоанглійський період слово використовується, зокрема, для введення важливих цитат із Біблії або цитат видатних теологів. Аналізована конструкція характеризується як стійке вираження, оскільки вона зазвичай включає такі типові компоненти, як *as* + ім'я автора + *seith, writeth, etc.* Наприклад: 1) *The pride askynge perteneþ to be þrid persone of þe Trynyte, þe Holygoste, to whom is apropred loue and charite, as Seynt Iohn seþ: «Deus caritas est»* (HC c1410 Royal, 10) – «The third request concerns the third person of the Trinity, the Holy Spirit, to whom belongs love and charity, as Saint John says: «God is love»; 2) *For as Seynt Austen seyth, befor or Criste was*

borne, the worlde was full of derknes of dedely synne (c1450 Advent, 85) – «For as Saint Augustine says, before Christ was born, the world was full of darkness and deadly sin» [18, с. 297]

Отже, можна стверджувати, що значення порівняння було перенесено на нову функцію цього сполучника.

Не цілком зрозуміло, які функції розвинулися раніше, а які – пізніше. Але в літературі є вказівки, що перехід від 15 до 16 століття був відзначений, головню, зменшенням використання підрядних сполучників у реченнях способу дії та порівняння, та збільшенням у реченнях умови. Перший тип речення зазвичай запроваджується за допомогою *as*. Багато хто з них двоякий за змістом. Деякі однозначно є реченнями порівняння, тоді як інші можуть бути названі обставинними чи модальними [18, с. 297].

У дослідженні «*Connectives in the History of English*» розглядається теорія суб'єктифікації (*theory of subjectification*), за якою значення слів розвиваються від конкретних до дедалі абстрактніших, від значень, які встановлюють відносини у фізичному світі, до значень, що означає відносини у свідомості людини. Найвища точка суб'єктифікації досягається, на думку авторів, у разі конструкцій, що пояснюють мовленнєвий акт, у якому сполучник використовується задля встановлення реальних, фізичних чи логічних зв'язків між подіями, але хіба що виправдовує мовленнєвий акт, обраний мовцем. Крім того, автори говорять про існування так званої С-категорії, що охоплює 3 або 4 компоненти (*cause, condition, concession, contrast*).

Розглянута категорія виділяється на підставі того, що заявлені відносини когнітивно складніші, ніж, наприклад, тимчасові відносини, і людському мозку потрібно більше часу, щоб їх обробити. Крім того, дослідники стверджують, що підрядні сполучники набувають «С-значення» пізніше значень часу, місця чи модальних [8, с. 151].

З цієї гіпотези можна припустити, що з *as* другим після порівняння розвинулося значення часу. Сполучник *as* у даному аспекті може виражати одночасність вчинення дій (*As it grew dark, we could hear the hum of mosquitoes*) або одна дія відразу ж слідує за іншою (*As soon as I left, I burst out laughing*).

Така одночасність або послідовність дає поштовх для висновку, що ситуації можна порівняти за тимчасовою ознакою, тобто ситуація А схожа з ситуацією В за ознакою часу. Р. Кверк говорить про речення, які містять якусь «пропорцію». Речення цього типу включають порівняння. Вони виражають пропорційність чи еквівалентність ступеня двох ситуацій. Наприклад: 1) *As he grew disheartened, (so) his work deteriorated*; 2) *As the lane got narrower, (so) the overhanging branches made it more difficult for us to keep sight of our quarry*. Багато граматик відносять такі конструкції до підрядного часу, але той факт, що в них виражається певний ступінь, зближує їх із категорією порівняння [24, с. 111].

Логічно припустити, що хронологічно після значення часу у слова *as* розвивалися значення «С-категорії», а саме *cause, concession, condition*.

На підставі порівняння двох ситуацій, той, хто говорить, робить висновок щодо того, що стало причиною, а що – наслідком. Причинно-наслідкові відносини співвідносяться з часовою шкалою; можна простежити, яка дія відбулася раніше, яка пізніше. Р. Кверк говорить про змішування у реченнях з *as* категорій часу та причини (*the blend of time and reason*). Наприклад: 1) *As long as you're here, we might as well talk about your last game*; 2) *It is doubtful whether research proposals by Freud himself would have been approved by reviewers, inasmuch as he was not affiliated to any academic institution*.

Зв'язок між граматичними категоріями причини й часу тут є очевидним, і, мабуть, цим зумовлено функціонування *as* і *since* як сполучників і причини, і часу. Така подвійна функція часто призводить до подвійності сенсу: *As he was standing near the door, he could hear the conversation in the kitchen. [Since he was standing near the door ... or While he was standing near the door.]* [65, с. 104-105].

Істотним є зауваження Р. Кверка в тому, що у підрядних реченнях з *as* дається пояснення причини, але часто це каузація події чи стану, описаного в головній частині; швидше пояснюється причина спричинення мовленнєвого акту, вираженого головною частиною. Типові речення з *because* й *since* виражають відносини «прямої причини» (direct reason) між змістом підрядної частини й головної частини. Менш типовим є використання підрядних частин причини вираження «непрямої причини» (indirect reason). Причина в цьому разі не співвідноситься з ситуацією, описаною в головній частині, як із наслідком; причина тут – це мотивація, спонукання до здійснення мовленнєвого акту. Підрядні частини з *as* характерні саме для другого типу, наприклад: *As you're in charge, where are the files on the new project?* Можна перефразувати: *I'm asking you where the files on the new project are and the reason for my asking is that you are in charge.* У цьому разі зазвичай за додатковими причинами, що вводяться сполучником *as*, слідує питальна або наказова головна частина [27, с. 114]

Аналогічна інтерпретація відмінностей між сполучниками причини *as* і *because* висвітлена в дослідженні «Connectives in the History of English». Зазначено, що сполучник *because* використовується у трьох значеннях: 1) фізичні чинники та його ефекти (*external reason clauses*); 2) висновок мовця, що свідчить про спосіб подання аргументів (*internal reason clauses*); 3) причина, необов'язково співвідносна з ситуацією, описаною в головній частині, швидше є мотивацією, «спонуканням» для мовленнєвого акту. Сполучник *as* часто вживається для вираження останнього із зазначених значень [18, с. 198].

Наступним у С-категорії є відношення допусту (*concession*). Тут наявна несумісність чи конфліктність між фактами, поданими в головній та підрядній частинах.

Ще одне С-значення, а саме, умова (*condition*), розвинулося, швидше за все, пізніше за значенням часу або безпосередньо з нього. Іншими словами, підрядна частина з *as* абстрагувалася від вираження часу, використовуючи ширшу категорію

порівняння, наприклад: *I'm happy as long as my children are*. У разі умовної реалізації всієї ситуації є одночасність порівнюваних станів: 1) *I'm happy*; 2) *My children are happy* [65, с. 108].

Звернемося до діяхронічного розвитку слова *like*. За даними етимології, сполучник, прийменник і прислівник *like* походять від прикметника. Прикметник *like* буквально позначає той, що «має такі ж характеристики і властивості». Аналізоване слово являє собою коротку форму від давньоанглійського *gelic* «схожий», яке походить від *galika* – «має таку ж форму або тіло». У цьому разі корінь *lik-* споріднений з давньоанглійською *lic*, датською *lig*, німецькою *leiche*. Усі вони означали «тіло» [6]; тобто спочатку малася на увазі фізична подібність, яка збереглася у виразі *look like*.

У своєму наступному розвитку слово *like* набувало нових якостей, характерних для дискурсивного маркера. Перші випадки вживання *like* у цій функції зафіксовані у матеріалах, що належать до 1778 року, причому цікаво відзначити, що маркер тут стоїть наприкінці речення (*going really fast, like*). Автори етимологічного словника позначають таке вживання терміна «*postponed filler*». Згідно з Дж. Андерсеном, ця функція слова *like* сягає корінням у традиційні діалекти Британії. На сьогодні така конструкція частіше зустрічається в північних діалектах, у той час як на півдні Англії та в Лондоні вона практично не виявляється [3, с. 122]. Починаючи з 1950 року, *like* використовується як підсилювальна частка (*presumed emphatic*), наприклад: *going, like, really fast* [6].

Ближче до кінця 20 століття з'являється ще одна функція *like* – введення прямої мови. Першим, хто звернув на неї увагу, був Рональд Баттерс. У 1982 році в журналі «*American Speech*» він описав цей абсолютно новий на той момент лінгвістичний феномен, а саме, вживання конструкції *be like* у випадках, коли той, хто говорить, передбачає передачу прямої мови або думок, які не були вимовлені вголос, наприклад: *And he was like "Let me say something"*, або *I thought I was going to drown and I was (like) "Let me live, Lord!"* [64, с. 42].

Аналізована конструкція походить з американської англійської і в сучасних дослідженнях часто позначається терміном "*quotative be like*". Щодо етнічної належності, то такий варіант конструкції *be like* спочатку з'явився в мові білого населення США, зокрема в контркультурі Нью-Йорка, а потім почав вживатися афроамериканським і латиноамериканським населенням [9, с. 222].

Використання цієї конструкції найтипівіше для жителів міст, ніж для сільської місцевості. Вона була особливо популярна у мовленні дівчаток-підлітків у соціолекті *Valley Girl Talk*. Дослідження також показали, що носії мови у віці від 25 і старші скорочували використання такої конструкції у мовленні, а у віці 38 років взагалі переставали її вживати. Соціолінгвістика вважає вживання цієї конструкції характернішим для жінок, проте деякі дослідники відзначають, що аналізована конструкція спочатку використовувалася дівчатами, але далі гендерні відмінності стерлися [29, с. 217]. За висновком Дж. Андерсена, дискурсивна конструкція *be like* – це американізм, що виник у Британії через міжкультурні контакти.

Порівняльні конструкції з *as* та *like* дуже часто сплутують, адже, по-перше, їх переклади схожі, а, по-друге, різницю між ними справді важко помітити.

Розглянемо випадки використання з *as* та *like* детальніше.

Конструкції з прийменником *like* вказують на схожість і служать більше для опису, ніж для порівняння. *Like* зазвичай стоїть після дієслова та перед іменником або займенником (VERB + LIKE + NOUN / PRONOUN):

My travel was like a fairy tale.

Моя подорож була як казка (схожою на казку).

He can play the piano like a professional musician.

Він грає на піаніно, як професійний музикант (подібно до професійного музиканта).

As не сполучається з іменниками або з займенниками без дієслова, тому не використовується в конструкціях такого зразка.

Перед *like* допустимо використовувати прислівники міри: *very, quite, rather, a lot, a bit* та інші, перед *as* вони не використовуються:

Your shoes is a bit like her.

Твоє взуття трохи схоже на її.

Like часто поєднується з дієсловами сприйняття і виразами такого зразка вживаються швидше для опису, ніж для порівняння:

look like – виглядати, як; бути схожим на...;

sound like – звучати, як; нагадувати за звучанням;

feel like – бути на дотик, як; нагадувати на дотик;

taste like – бути на смак, як; нагадувати за смаком;

smell like – пахнути, як; нагадувати по запаху.

Harry looks like his father. – Гарі схожий на свого батька

This sounds like joke. – Це звучить, як жарт (схоже на жарт).

The sweater feels like wool, but it's polyester. – Светр на дотик, як шерсть, але це поліестер. (Він нагадує шерсть)

This new sort of apples tastes like pears. – Цей новий сорт яблук на смак, як груша. (Схожий на грушу)

The clean towel smells like perfumes. – Чистий рушник по запаху нагадує парфуми.

Крім того, *like* вживається для наведення прикладів:

In big cities, like Kyiv, prices are higher than in small towns. – У великих містах, таких як Київ, ціни вище, ніж в маленьких містах.

I like comedies with Jim Carrey, like The Mask or Bruce Almighty. – Я люблю комедії з Джимом Керрі, такі як "Маска" і "Брюс Всемогутній".

As – це сполучник. Тому він використовується перед частиною речення (clause) або у виразах, які починаються з прийменника *й* означають "так само, як". Найуживаніші конструкції з *as* такі:

AS + іменник/займенник + дієслово

Nobody declares poems as my brother does. — Ніхто не читає вірші так, як мій брат.

They started to dance as we did — Вони почали танцювати так само, як ми.

У подібних випадках у сучасній розмовній англійській *like* часто використовується як сполучник замість *as*. Такі вирази мають неформальний характер:

Nobody likes pizza like I do — Ніхто не любить піцу, так як я.

AS + фраза з прийменником

On Monday, as on Sunday, it was very cold - У понеділок, так само, як і в неділю, було дуже холодно.

In the living room, as in the kitchen, there were a lot of flowers. - У вітальні, так само як і в кухні, було багато квітів.

As використовується в порівняльній конструкції *as ... as* (такий самий/такий же, як) або *not as ... as* (не такий, як):

I am as tall as my sister — Я така ж висока, як моя сестра.

Your car is not as fast as mine— Ваша машина така ж швидка, як моя.

As завжди вживається після *such*, щоб навести приклад або уточнити:

I admire classical composers, such as Mozart and Vivaldi— Я захоплююся класичними композиторами такими, як Моцарт і Вівальді.

He can speak a lot of languages, such as Polish, German and Spanish — Він уміє говорити на багатьох мовах, таких як польська, німецька, іспанська.

Поєднання *such as* можна замінити на *like* (особливо в американській англійській), але речення з *like* звучать неформально, хоча переклад не змінюється. Ще одне використання *as* — позначення функції або ролі людини чи предмета: професії, цільові призначення предметів (як чогось):

He works as a doctor — Він працює лікарем (в якості лікаря).

She has worked as a secretary for three years — Вона працює секретарем два роки (як секретар).

He used a mug as an ashtray – Він використовував кухоль, як попільничку (як попільничку).

You must not use your gas stove as a heater – Не можна використовувати газову плиту як обігрівач (як обігрівач).

He came to our company as a trainee – Він прийшов в нашу компанію як практикант.

У таких випадках неможливе використання *like*.

Наочніше порівняти випадки використання *as* та *like* можна на таких прикладах:

As your teacher, I insist on doing the homework – Як твій вчитель, я наполягаю на виконанні домашнього завдання.

Like your teacher, I insist on doing the homework – Як і твій вчитель, я наполягаю на виконанні домашнього завдання.

У першому реченні *as* позначає: "як, в ролі", у другому прикладі *like* передає значення: "подібно, схоже".

Окремо варто розповісти про заперечні речення з *like* та *as*.

Якщо перша частина речення заперечна, то порівняння з *as* або *like* у другій частині вказує на протиставлення (на відміну від):

I do not drink alcohol, like Tom – Я не вживаю алкогольні напої, на відміну від Тома (Том вживає)

Mary did not lose her temper, as Ann did – Мері не розлютити, на відміну від Анни (Анна розлютилася)

Якщо порівняльна конструкція з *as* або *like* знаходиться на початку речення, то порівняння відноситься до всього речення (також, як):

Like my friends, I go out every weekend – Так само, як і мої друзі, я ходжу гуляти на вихідних.

Like Ann, I did not lose my temper Як і Анна, я не розлютився.

2.3. Закономірності структурного вияву порівняльних конструкцій з AS

Лінгвоспецифічність сполучників *as if/as though* полягає в їхній здатності порівнювати дві різні в модальному плані ситуації, пор. *March also helped, carrying the logs on her breast as if they were some heavy child* [65, с. 33].

У цьому разі описується ситуація, в якій суб'єкт спостерігає, як дівчина несе дрова, притиснувши їх до грудей і порівнює цю реальну ситуацію з уявною, коли несуть важку дитину, також притискаючи її до грудей. Перше речення категоризує реальну ситуацію, що справді наявна.

Співвідносність зі світом реальності об'єктивується реальною модальністю. Друге речення, що вводиться сполучником *as if*, існує тільки в концептуальному світі того, хто говорить, про що свідчить ірреальна модальність. Сполучна конструкція *as if* актуалізує запуск когнітивного механізму порівняння у свідомості індивіда за допомогою звернення до наявного в його пам'яті ментального уявлення, яке інтерпретує зміст цієї ситуації.

У концептуальному світі суб'єкта, що сприймає, відбувається з'єднання двох модусних рамок – модусної рамки сприйняття та модусної рамки порівняння.

У термінах теорії ментальних просторів у результаті дії конструктора просторів (*space builder*) відбувається концептуальна інтеграція, суть якої полягає в тому, що структури вихідних ментальних просторів (*input*) проєктуються на новий ментальний простір (*blend*) [64, с.33].

Стосовно аналізованої ситуації порівняння новий ментальний простір створюється за допомогою сполучних конструкцій *as if*, яка постає в ролі конструктора нового сенсу, що доповнює зміст реальної ситуації – дівчина, незважаючи на тяжкість, несла дрова акуратно, дбайливо, як носять дитину. Конструкції *as if/as though* порівнюють як з реально існуючим об'єктом, так і з уявним [44, с.52].

Так, наприклад, *I drifted right through the doorway as if I were a ghost, said Mabel* [65, с. 100], герой у своєму сні не проходить через дверний отвір, а переміщається,

«пропливає» наче привид. Речення, що запроваджується констукцією *as if*, є вигаданою, яка не існує насправді, проте вона формує сенс – «рухатися плавно», «пропливати».

Порівняльний ефект конструкцій *as if/as though* створюється на основі порівняння спостережуваної реальної ситуації та інтерпретації цієї ситуації стороннім спостерігачем. У такому разі відбувається формування сенсу, що доповнює концептуальний зміст реальної ситуації.

Конструкції *as if/as though* постають у ролі модусних засобів, звернення до яких приводить у дію когнітивний механізм порівняння і які є знаками ірреального порівняння. Конструкції *as if/as though* можуть виконувати у висловлюваннях роль мовних знаків кожного виду, які свідчать про розбіжність із реальною ситуацією та здатність кваліфікувати цю ситуацію як уявну [26, с. 177].

Позиція спостерігача стосовно описуваної ситуації актуалізує, відповідно, внутрішній та зовнішній погляди. Модусна семантика конструкцій *as if/as though* актуалізується у випадках подання ситуації через переживання та сприйняття самого суб'єкта, що відчуває. Погляд «ізсередини» корелятивний внутрішній модусній рамці, коли суб'єкт диктуму є одночасно і суб'єктом модусу.

Дізнавшись про те, що коханий їде, героїня відчуває сильне емоційно-психічне переживання, думки-спогади настільки сильно опановують її свідомість, що вона втрачає почуття часу. Яскраві душевні переживання, що відбулися з нею протягом тижня, спливають у пам'яті лише ненадовго, але здаються випробуваними знову. У цьому разі суб'єкт стану збігається із суб'єктом модусу, він «відчуває» з позиції персонажа, представляє почуття й думки героїні, ніби «зсередини», переходить у її внутрішній світ. Вербалізація внутрішньої модусної рамки відбувається через спрямованість предикату *feel* на актуалізацію лише внутрішньої сфери.

Отже, репрезентація внутрішнього стану суб'єкта можлива в модусній ситуації кожності, конструкції *as if/as though* формують внутрішню рамку такої кожності. Конструкції *as if/as though* актуалізують позицію стороннього спостерігача

«ззовні», за якого він інтерпретує зовнішні ознаки як певні внутрішні стани [32, с. 106].

У висловленні *She sat like this for some moments, as if she were sick* героїня справляє враження начебто вона нездужає, хоча такою вона не є. Зовнішня поведінка героїні сприяє тому, що спостерігач буде припущення про її внутрішній стан. Сполучник *as if* уводить модусну ситуацію удаваності, коли він передає поведінку суб'єкта, інтерпретовану як зовнішній симптом, передбачає категоризацію його внутрішнього стану. Сполучник *as if* функціонує як показник удаваності

Наявність конструкцій *as if/as though* у висловленні маркує ментальну операцію, що продукується модусним суб'єктом, але її результат може спростовуватися істинною оцінкою автора.

Відносини контрастності забезпечує сполучник *but* [39, с. 240], що представляє фіксований у мові результат логіко осмислюваної операції порівняння та виявлення протиріч. До модусних одиниць, які вводять зовнішню модусну рамку подібності, належать предикати *seem, look, appear*, а також дієслова, що вербалізують дії. Останнє спостерігається в поєднанні з конструкціями *as if/ as though*.

У результаті поєднання модусної рамки сприйняття з модусною рамкою подібності конструкції *as if/as though* є знаками неточної відповідності зовнішнього вияву та корелятивного з ним ментального образу.

Інтерпретативна діяльність свідомості пов'язана з осмисленням зовнішніх виявів людини, що передаються через її емоційний стан і почуття. Людині властиво маніфестувати свої внутрішні стани мімічними жестами, тоном голосу, рухами рук і ніг, позою, ходом, тобто за допомогою рухів тіла, які набувають семіотичну значущість.

Мова слів і мова тіла існують та взаємодіють паралельно на тій підставі, що процеси вербальної та невербальної діяльності людини влаштовані аналогічним чином [20, с. 18].

Поведінковий вияв суб'єкта концептуалізується як симптом і його інтерпретацію передає та чи та конструкція, наприклад: *It was hard, but felt brittle-shale rather than granite* [57, с. 36].

Рух тіла інтерпретується суб'єктом сприйняття як намір зробити комунікативний акт вітання – «потиснути руку». Правильну інтерпретацію модусним суб'єктом зовнішнього вияву персонажа по дорозі до осмислення його внутрішнього стану підтверджує такий контекст, порівн.: *he said as he released my hand and drifted back*. Отже, пізнання внутрішньої сфери людини здійснюється через інтерпретацію зовнішніх виявів її тіла.

Конструкції *as if/as though* номінують реляційні відносини між зовнішнім виявом і його інтерпретацією, функціонуючи як семіотичні модусні знаки [37, с. 113]. Інтерпретація ситуації, що наявна у фізичному світі, може ускладнюватися в смисловому плані через продукування метафоричного образу.

Метафоричний вираз *cup of happiness is full* є закріпленою в мові метафорою й означає «бути щасливим» .

Сполучна конструкція *as if* ніби «стирає» метафоричне значення підпядної частини, наприклад: *But as we walked further the noise we had heard, which at first might have been taken for wind and rain, began to break up into shouts, cries, calls, over a ground-bass which I can only call a sigh: a deep sigh, repeated over and over, as if the wild world itself was sighing* (BNC, <http://www.>).

Голоси природи не фіксуються суб'єктом сприйняття як «дихання природи», а категоризуються як природні звуки, властиві об'єктивним явищам, оскільки метафора *sighing world* належить до класу стійких метафоричних висловів, закріплених у мові.

Аналіз емпіричного матеріалу доводить складну модусну природу конструкцій *as if/as though* та їх важливу роль у складі висловлень. Такі конструкції є модусними одиницями, здатними створювати ефект двомодальності у висловленні, протиставляючи модальність реальності та модальність ірреальності.

У висловленнях із конструкціями *as if/as though* виявляється когнітивна операція порівняння двох ситуацій – реальної, що наявна у фізичному світі, та нереальної, яка існує в концептуальному світі суб'єкта.

Через конструкції *as if/as though* здійснюється об'єктивація та пізнання внутрішньої, особистісної сфери людини. Такі конструкції є одним із засобів вербалізації модусної категоризації дійсності.

As використовується в комбінації зі словами *if i though (as if / as though)*, щоб вказати на можливу схожість предметів, ситуацій. *As if* та *as though* використовуються у реченнях:

The music sounded as if / though somebody was playing untuned instruments – Музика звучала так, ніби грали на засмучених інструментах.

The pie looked as if / though it was burnt – Пиріг виглядав так, ніби він пригорів.

He was giving orders as if he was the boss – Він віддавав розпорядження, як ніби він був начальником.

She looks as if / though she is very upset – Вона виглядає так, ніби вона надто засмучена.

Якщо ми говоримо про ситуації, які свідомо неправдиві, то можна використовувати минулий час після *as if / though*. Вживання форми минулого часу підкреслює нереальність ситуації:

He argues as if / though he is very knowledgeable about the issue – Він міркує так, ніби він добре обізнаний про питання (Можливо, він дійсно володіє інформацією).

He argues as if / though he was very knowledgeable about the issue – Він міркує так, наче він добре обізнаний з питанням (Але він явно не знає нічого про питання).

У подібних ситуаціях можна використовувати *like* замість *as if / as though*, особливо в неформальному спілкуванні. Вирази з *like* типовіші для американської англійської, але інколи вони трапляються в британській англійській:

It seems like the ladder is going to fal. – Здається, ніби драбина зараз впаде.

He was looking at the book like he was reading – Він дивився на книгу, як ніби він читав.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ: СПІВВІДНОСНІТЬ / НЕСПІВВІДНОСНІСТЬ СТРУКТУРИ І СЕМАНТИКИ

3.1 Сучасні технології перекладу

Як відомо, термін «переклад» багатозначний. З одного боку, він позначає діяльність, яка полягає в передаванні змісту інформації однієї мови засобами іншої мови, однак, з другого боку, переклад являє собою самі результати цієї діяльності. У всьому світі переклад став універсальною діяльністю. Білінгвізм як поняття заснований в рамках психолінгвістики різними вченими, які мають розбіжні уявлення про його роль у теорії перекладу.

Перекладацька наука складається з декількох напрямків, серед яких домінувальне місце посідають теорія перекладу, аналіз перекладу й методика навчання перекладу [24, с. 12].

Переклад як дисципліна міждисциплінарна й пов'язана з багатьма науками, основні з яких – когнітивна наука та культурологія. Міждисциплінарність теорії перекладу та її практичні застосування вказують на той факт, що переклад є не тільки суто мовним, а й складним когнітивним явищем.

Отже, для ефективного перекладу необхідно подолати деякі «бар'єри» на кожній стадії впровадження перекладу [61, с. 84]:

- лінгвістичний (особливості семантики, синтаксису та прагматики мовних виразів вихідної мови і мови перекладу);
- семантичний (розбіжність семантики мов: відмінності в класифікаціях, граматичні відмінності, граматичні відмінності як метафоричний фактор, приховані категорії та «хибні друзі перекладача»);
- синтаксичний (синтаксичні типи мови, лексична сумісність, тобто два типи одиниць – фраза і пропозиція, використані в певному синтаксичному контексті);

- прагматичний (ступінь дотримання цільового тексту: переклад ідіом і прислів'їв, описів анафор, особливості стилю, парадокс кількості, переклад метафор і ін.);

- додатковий лінгвістичний (пошук способів передати факти, певні для того світу і тієї культури, яка служить мова оригіналу, засобів мови оригіналу).

Вступаючи в контакт з «чужою» культурою, адресат підсвідомо оцінює її в рамках своєї культури. Цим чинником і визначається непорозуміння або нерозуміння специфічних проявів і особливостей чужої культури. Таким чином відмінні риси чужої культури можуть бути неадекватно інтерпретовані суб'єктом або можуть бути не зрозумілі [15, с. 29 - 30]. Норма перекладу розвивається в результаті взаємодії п'яти різних типів стандартних вимог:

- стандарти еквівалентності перекладу;
- жанр і стилістична норма перекладу;
- стандарти мовлення перекладу;
- практичність норм перекладу;
- звичайна норма перекладу.

Отже, за відсутності лінгвістичних бар'єрів саме культурні розбіжності можуть стати перешкодою в міжкультурному спілкуванні.

Будь-які наявні схеми, повні й короткі, називають когнітивними стратегіями перекладу, оскільки їх обирає когнітивна система людини залежно від характеру комунікативної ситуації.

Також відомий той факт, що середня довжина речення варіюється від мови до мови. Наприклад, для англійської мови характерні значно коротші речення, ніж для української, французької чи німецької. Якщо процес перекладу не враховує цих відмінностей, навіть якщо він адекватний за всіма іншими параметрами, то він може бути не цілком сприйнятий адресатом. У кожній мові існують певні способи вираження деяких стандартних смислів. Такі способи регулюються не системою мови, а тільки лише прагматичними конвенціями [22, с. 60]. Перекладач має

виявити знання відповідних конвенцій, а не пропонувати дослівний переклад відповідних виразів.

Перекладацький процес передбачає, що в його ході відбувається побудова певного концептуального (поняттєвого) передавання змісту даного тексту, який не залежить від особливостей і різних нюансів обох мов [22, с. 60]. Окрема роль відводиться перекладу реалій. У перекладі реалій існують дві можливості:

- передати відповідний сенс, використовуючи одиниці мови – цілі;
- зберегти в перекладі реалію мови – джерела.

Найчастіше в перекладі обговорюються й інші проблеми, з якими стикається перекладач в процесі своєї діяльності. Тому кваліфікований перекладач має знати всі особливості обох мов, вільно володіти прийомами перекладацьких трансформацій і мати уявлення про особливості іншої культури.

Аналогові тексти – це тексти мовою оригіналу або перекладу, що мають подібну тематику і створені для функціонування в такому ж контексті, як і передбачуваний текст перекладу.

Паралельні тексти є перекладами оригінального тексту (або, як особливий випадок, тексти, що функціонують рівноправно, а також редакції виконаного перекладу).

Тексти можуть зіставлятися за такими параметрами [13, с. 25]:

- план вираження: зіставляються тексти з однаковою прагматичною орієнтацією, що належать до того самого стилістичного шару або, навпаки, до різних шарів. Таке зіставлення дає змогу усвідомити різні аспекти функціонування як мови оригіналу (МО), так і мови перекладу (МП);
- план змісту: зіставляються тексти зі схожою тематикою. Цей вид зіставлення паралельних текстів використовується в підготовці до перекладу тематики, яка недостатньо знайома перекладачеві, він допомагає виявити терміни, найчастотніші звороти певної професійної сфери, коли зіставлявані тексти необов'язково є оригінал і переклад;

- існує ще один вид зіставлення, спрямований на з'ясування змісту оригіналу – зіставлення наявних редакцій (а також чернеток) оригіналу, що особливо важливо в художньому перекладі, оскільки дає змогу простежити за авторським розвитком думки, звертає увагу перекладача на ті елементи оригінального тексту, які необхідно зберегти в перекладі. Подібний алгоритм роботи з паралельними текстами має місце, коли редактор і перекладач коректують і відшліфовують декілька варіантів перекладу одного тексту в пошуках оптимального результату [22, с. 60].

Процедура зіставлення паралельних текстів може включати як порівняння текстів у межах однієї мови, МП або мов, коли відзначаються найтипівіші засоби такого тексту, так і в парі МО і МП, після чого перекладач багато в чому підготовлений до перекладу тексту певної тематики.

Вивчення паралельних текстів – звичний складник роботи перекладача, про що свідчать замітки практиків, зокрема, технічного перекладу [20, с. 19]. Алгоритм перекладацької роботи, що відкривається уважним ознайомленням з оригіналом, перекладач І.А. Беляєв пропонує продовжити вивченням паралельного тексту (в цьому разі нормативної технічної документації), на основі якого зручно скласти необхідний глосарій, усвідомити для себе контекст вживання того чи того терміна, а час, витрачений на пошук необхідного еквівалента в процесі перекладу, значно скорочується.

Очевидно значення роботи з корпусом паралельних текстів та укладанням на їхній основі надійних глосаріїв (для певного типу документів, для відповідної галузі і т.ін.) у перекладацькій практиці. Потрібно відзначити, що паралельні тексти, чи то мовою оригіналу, чи то мовою перекладу, що підбираються згідно з визначеними критеріями: у випадку з технічною документацією перекладач може покладатися на тексти, затверджені державними стандартами або документи сертифікованих установ у певній галузі, а, наприклад, перекладач бізнес-видання або служби фінансових новин спиратиметься на тексти авторитетних новинних агентів або

якісних ділових видань, які отримали визнання перш за все у професійного товариства, мають бути цілком адекватними і за формою, і за змістом.

Перекладачі розглядають використання паралельних текстів як засіб досягнення якості переказуваного тексту [29, с. 62]. Відомо, що оригінальний текст функціонує в якійсь первинній комунікативній ситуації й містить відповідну прагматику, що зумовлює його належність до певного стилю й жанру, тоді як перекладний текст покликаний функціонувати у вторинній комунікативній ситуації для адресата, що є представником іншої культури, в якій могла сформуватися своя традиція створення аналогічних текстів.

Найявний узагальнювальний спосіб найменування категорії, до якої належить той чи той текст – це тип. У свою чергу, якість переказуваного тексту визначається тим, наскільки він відповідає прийнятій в культурі МП традиції створення текстів такого типу і, отже, виправдовує очікування адресата перекладного тексту. Дослідженню типології текстів покликаний допомогти системний аналіз паралельних текстів, які з перекладознавчого погляду можна визначити як «тексти двома мовами, що мають однаковий ступінь інформативності й створені в ідентичних комунікативних ситуаціях» [13, с. 26].

Отже, перекладознавча інтерпретація паралельних текстів ширша, тому що в корпусній лінгвістиці визначення «паралельні тексти» відноситься тільки до корпусу оригінальних текстів і їх перекладів іншими мовами.

Як видно з наведених визначень, термін «паралельні тексти» позначає тексти різними мовами, однак допускається, що такі тексти існують у межах однієї мови, знайомство з ними корисно перекладачеві для отримання повнішого уявлення про створення й закономірності функціонування текстів певного типу всередині кожної з пари мов.

Широке поле для досліджень становлять паралельні переклади літературного твору (або редакцій одного і того ж перекладу), оскільки, крім вивчення авторського стилю (корисного для створення словника письменницького ідіолекту)

і закономірностей функціонування текстів у відповідних двох мовах, він дає змогу простежити перекладацький процес, механізми саморедагування та появи / усунення перекладацьких помилок.

На особливу увагу в зв'язку з проблемою паралельних текстів заслуговують випадки очевидної відсутності оригіналу: це деякі рівноправні юридичні й політичні документи, прийняті наднаціональними організаціями та країнами із закріпленою на державному рівні багатомовністю. Може йтися про новий «багатомовний узгоджений» тип тексту, коли ціла низка різномовних документів використовуються в підготовці остаточного варіанту. У зв'язку з цим виникає питання про необхідність перегляду традиції текстової типології, уточнення поняття «паралельні тексти» [51, с. 42].

Термін «аналогові тексти» (АТ, синонімічні тексти), за низкою визначень можна порівняти з терміном «паралельні тексти», що трактується двояко: а) це може бути текст мовою оригіналу, розрахований на ту ж цільову аудиторію, що належить до того ж функційного типу і тієї ж тематичної сфери, що і вихідний текст (ВТ); б) це може бути текст мовою перекладу, розрахований на ту ж цільову аудиторію, що належить до того ж функційного типу й тієї ж тематичної сфери, що і потенційний текст перекладу (ПТ) [39, с. 62].

Робота з АТ здійснюється на різних етапах процесу перекладу:

- 1) на підготовчому етапі;
- 2) на власне перекладацькому етапі і
- 3) на етапі авторського редагування («вторинної адаптації ПТ до нових умов сприйняття»).

На першому етапі без зіставлення ВТ з АТ двома мовами – оригіналу й перекладу – неможливий грамотний перекладацький аналіз. У процесі аналізу перекладач визначає ті характерні особливості функційного стилю ВТ (комунікативне завдання, одержувач тексту, мовне оформлення), які необхідно зберегти, компенсувати або адаптувати при перекладі.

На другому етапі перекладач вдається до АТ мовою оригіналу в тому разі, якщо він не впевнений у значенні вихідної одиниці перекладу, тобто якщо це значення (або варіант перекладу даної одиниці) не міститься в наявних у нього словниках. В АТ він може знайти розгорнутий опис або характеристику явища (предмета, події і т.д.), яке викликало у перекладача труднощі. На цьому ж етапі корисно використовувати АТ мовою перекладу для перевірки варіантів перекладу власних назв, що містяться в ВТ. Такий прийом економить час і дає змогу уникнути помилок і неточностей [22, с. 59].

На заключному етапі зіставлення переказуваного тексту з АТ мовою перекладу дає змогу відстежити помилки у вживанні того чи того слова / словосполучення, а також у сполучуваності лексичних одиниць.

Найпопулярнішим джерелом АТ є мережа Інтернет. Варто нагадати, що за всієї різноманітності пропонованих ресурсів перекладачеві необхідно керуватися тільки авторитетним джерелами текстів.

Потрібно підкреслити, що робота професійного перекладача з аналоговими або паралельними текстами концентрується на першому – підготовчому - етапі, коли значно скорочується час, витрачений у процесі перекладу, а також редагування - чи то правка самим перекладачем, чи то виправлення редактором (носієм мови – стилістом). Крім того, ця робота відрізняється за завданнями, які ставить перед собою професіонал: зазвичай для найбільш стандартизованих жанрів (новинні повідомлення із закріпленими тематиками, такими як «призначення», «опубліковані результати квартальної / річної звітності», «зміни законодавства», «підсумки заходу» і т. п.) можна підготувати шаблони, тоді як аналітичні статті, огляди й репортажі за наявності певних типових рис демонструють більшу різноманітність мовних засобів та організації матеріалу.

Не можна вважати, що використання паралельних текстів та укладання шаблонів за всієї універсальності цього рішення позбавляє від необхідності подальшого вивчення паралельних текстів як джерела найбільш ідіоматичних та

актуальних форм подання матеріалу відповідної тематики. Багатство залучених коштів, використовуваних у правильному контексті, вміння домогтися оригінальності в поданні навіть стандартизованого матеріалу визначає якість перекладу.

Тотожність перекладу оригіналу – завжди поняття відносне, і рівень відносності може бути дуже різним. Внаслідок цього в перекладознавстві був введений термін «еквівалентність», що позначає спільність змісту, тобто смислову близькість оригіналу й перекладу. Оскільки важливість максимального збігу між цими текстами видається очевидною, еквівалентність зазвичай розглядається як основна ознака й умова існування перекладу [1, с. 59].

На сьогодні існує безліч класифікацій перекладацьких трансформацій, запропонованих різними авторами. Наприклад, Л.К. Латишев [4, с. 18] класифікує перекладацькі трансформації за характером відхилення від міжмовних відповідностей та поділяє їх на:

- морфологічні – заміна однієї категоріальної форми іншими або кількома;
- синтаксичні – зміна синтаксичної функції слів і словосполучень;
- стилістичні – зміна стилістичного забарвлення відрізка тексту;
- семантичні – зміна не лише форми вираження змісту, але й самого змісту, за допомогою якого описана ситуація;
- змішані – лексико-семантичні та синтаксично-морфологічні.

Я.Й. Рецкер, у свою чергу, виділяє лише два види трансформації: граматичні, до яких належать заміни частин мови або членів речення, та лексичні, що включають конкретизацію, генералізацію, диференціацію значень, компенсацію втрат, що виникають у процесі перекладу [52, с. 87].

Ф.С. Бацевич у своїй класифікації розрізняє перекладацькі трансформації за формальними ознаками: перестановка, додавання, заміна, опущення [8, с. 112]. Науковець підкреслює, що такий поділ є значною мірою приблизним та умовним.

Такі вчені, як А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька, у спільній праці виділяють три типи перекладацьких трансформацій [56, с. 26]:

- 1) граматичні трансформації, до яких належать перестановки, опущення й додавання, перебудови та заміни пропозицій;
- 2) стилістичні трансформації, до яких належать такі прийоми, як синонімічні заміни та описовий переклад, компенсація та інші види замін.
- 3) лексичні трансформації, які охоплюють заміну й додавання, конкретизацію й генералізацію понять.

Наступною розглянемо класифікацію О.Д. Швейцера, який розрізняє такі групи трансформацій [67, с. 113]:

- 1) трансформації на компонентному рівні семантичної валентності в разі застосування різного виду замін. Наприклад, заміна морфологічних засобів лексичними, іншими морфологічними, синтаксичними або фразеологічними та інші;
- 2) трансформації, що здійснюються на референційному рівні, а саме: конкретизація (або гіпонімічна трансформація); генералізація (гіперонімічна трансформація); заміна реалій (інтергіпонімічна трансформація); переклад за допомогою реметафоризації (синекдова трансформація); метонімічні трансформації; реметафоризації (заміни однієї метафори іншою); деметафоризації (заміни метафори її антиподом – неметафорою); комбінації вищезазначених трансформацій;
- 3) трансформації на стилістичному рівні: компресія та розширення. Під компресією мається на увазі еліпсис, семантичне стягнення, опущення надлишкових елементів і лексичне згортання.

Лінгвісти розглядають три типи трансформацій: лексичні, граматичні, семантичні.

- лексичні трансформації: прийоми генералізації й конкретизації;
- граматичні трансформації: прийоми пасивізації, заміна частин мови та членів речення, об'єднання речень або їх членування;
- семантичні трансформації: синонімічні, метафоричні заміни, логічний розвиток понять, антонімічний переклад і прийом компенсації.

Хоч дослідники і не говорять про різновиди перекладацьких трансформацій, але пропонують певні прийоми, які варто використовувати в ході фахової роботи. Так, у процесі непрямого перекладу зміст тексту може спотворюватися або зовсім зникати, може навіть спостерігатися зміна норм мови в некодифікованому руслі. Це пов'язано з тим, що здійснити прямий переклад у цій ситуації неможливо. Зважаючи на це, Ж. Дарбельне та Ж.-П. Віне висунули ідею про дві групи технічних прийомів, які використовуються під час перекладу [69, с. 157-167]:

1) прийоми прямого перекладу:

дослівний переклад;

калькування; запозичення;

2) прийоми непрямого перекладу:

еквіваленція (передавання змісту попереджувальних написів, прислів'їв, афоризмів іншими словами);

транспозиція (заміна однієї частини мови іншою);

адаптація (заміна деталей історії, що повідомляється, іншими);

модуляція (зміна наявного погляду).

Своєрідний підхід аргументував М.К. Гарбовський, який поряд із трансформаціями виокремив ще й перекладацькі деформації, що є також перетвореннями, однак пов'язані з певними перекладацькими втратами й стосуються насамперед форми мовленнєвого твору, хоча можливими, на його думку, є й семантичні деформувальні операції [53, с. 57].

Водночас дослідник вирізняє неусвідомлені перекладацькі помилки. Причинами останніх можуть бути недостатнє володіння мовою оригіналу,

недостатній когнітивний досвід, недостатність знань про описувану у вихідному тексті дійсність, неуважне ставлення до системи смислів тексту оригіналу, нерозуміння авторської думки, невміння розрізняти особливості індивідуального стилю автора та ін. [10, с. 114].

Запропонований потрійний поділ перекладацьких перетворень ще більше ускладнює визначення трансформацій, адже межа між трансформаціями та деформаціями є не тільки нечіткою, а й недостатньо обґрунтованою, оскільки, з одного боку, дослідник обмежує деформації лише формою, з другого, припускає можливість семантичних деформацій. Розмежування трансформацій і помилок перекладу надає трансформаціям лише позитивний статус правильного вибору відповідників у перекладному тексті, але дуже складно віднайти критерії оцінки відповідності оригіналу й перекладу, зважаючи на наявність різних настанов перекладу, різної мети перекладу.

Отже, як бачимо, дослідники розрізняють перекладацькі трансформації залежно від рівнів мови, на яких вони відбуваються й типів вихідних одиниць (одиниць оригіналу), які перетворюються. Аналіз свідчить, що між багатьма класифікаціями наявні спільні риси. Наприклад, більшість вчених розглядають такий перекладацький прийом, як заміна. Я.Й. Рецкер виділяє заміни як підвид граматичних трансформацій, Л.С. Бархударов окреслює їх як самостійний прийом перекладу, а А.М. Фітерман та Т.Р. Левицька взагалі відносять заміни до лексичних трансформацій. І таких прикладів можна навести ще багато, оскільки переклад – творчий процес, а перекладацькі трансформації спрямовані не лише на аналіз відносин між одиницями мов оригіналу та перекладу, а й на досягнення еквівалентності перекладу.

На нашу думку, найоптимальнішою є класифікація, запропонована Я.Й. Рецкером, оскільки вона містить дві основні групи трансформацій (лексичні та граматичні), які своєю чергою охоплюють конкретні прийоми перекладу. Ми вважаємо, що до цієї класифікації потрібно доєднати ще одну групу – синтаксичні

трансформації з відповідним їх поділом на членування, об'єднання речень та заміну синтаксичного зв'язку, зважаючи на те, що синтаксичний рівень мови є досить ємним, а синтаксичні зміни є невід'ємною частиною процесу перекладу.

3.2. Проблеми автоматизованого перекладу порівняльних конструкцій: побудова алгоритму

Функційно-семантичний підхід до вивчення мовних чинників є одним із головних напрямів сучасного теоретичного мовознавства. У цьому аспекті дослідження компаративності як лінгвістичної категорії видається досить актуальним [6, с. 45].

Порівняння, яке розуміється як категорійне явище, що охоплює різні види та випадки порівняння, функціонує як наслідок оцінки позамовної природи суб'єкта мовлення. Постаючи засобом категоризації оцінок явищ і предметів предметного світу, еталонні одиниці номінації також відображають національну картину світу носіїв мови та соціолінгвістичну зумовленість їхньої комунікаційної поведінки [26, с.15].

На морфологічному рівні основним компонентом поля порівняння прикметників є система ступенів порівняння. Традиційно вважається, що існує 3 ступені порівняння: позитивний, порівняльний і чудовий.

У сучасній англійській мові існує два способи утворення порівняльного та найвищого ступенів прикметників: синтетичний та аналітичний. Синтетичний спосіб полягає в додаванні суфіксів *-er* (для утворення порівняльного) і *-est* (для утворення найвищого ступеня).

Аналітичний метод полягає в додаванні позитивного ступеня слів до незмінної форми відповідно *more* й *most*. Варто також відзначити випадки, коли порівняльний і вищий ступені утворилися від основ: *good – better – the best*, *old – elder – the eldest*.

Порівняльний і вищий ступені прислівників можуть утворюватися як синтетичним, так і аналітичним шляхом. Отже, компаратив утворюється додаванням суфікса *-er* або додаванням слова *more* до позитивної форми

прислівника. Найвищий ступінь утворюється від суфікса *-est* або додаванням слова *most*.

Декілька прислівників утворюють ступені порівняння за допомогою основного суплетизму: *far – furthter – furthest* [64, с.148].

У сучасній українській мові порівняльний і вищий ступені можуть бути як синтетичними, так і аналітичними. Простий порівняльний (вищий) ступінь утворюється додаванням формотворчих суфіксів до основи позитивного ступеня (*швидше, цікавіше*). Складений ступінь порівняння утворюється за допомогою елемента «*більш/менш*» і позитивного ступеня прикметника (*більш/менш цікавий, більш/менш швидкий*).

В українській мові ступені порівняння прислівників повністю збігаються зі способом творення ступенів порівняння прикметників.

Порівняльні синтаксичні конструкції – це складні конструкції, які зазвичай складаються з компаратора (те, що порівнюється), компанду (з чим порівнюється) та основи порівняння (аспект, у якому порівнюється) [23, с. 52-59].

За структурною ознакою порівняльні конструкції можна поділити на атрибутивні та прислівникові. За семантичною ознакою порівняльні конструкції можуть виражати як рівність, так і нерівність [40, с. 5].

Отже, згідно з наведеними класифікаціями можна виділити 4 основні типи порівняльних конструкцій:

- 1) прикметник, що виражає рівність;
- 2) прикметник, що виражає нерівність;
- 3) прислівник, що виражає рівність;
- 4) прислівник, що виражає нерівність.

Прикметникові конструкції, що виражають рівність, репрезентуються прикметниками в основній формі зі сполучниками на зразок *as...as*:

The glow of the tube-light was as bright as sunshine.

They try to give them as much freedom as they can.

В українській мові така конструкція виражається або з елементом *як*, або використанням прислівника:

*Сяйво лампи здавалося яскравим, **як** сонячне світло.*

*Вони намагаються дати їм **якомога** більше свободи.*

Прикметникові конструкції, що реалізують нерівність, виражаються прикметниками в основній формі зі сполучниками «не» *not as...as; not so... as;*

*The problem is **not so** simple **as** it seems.*

*It's **not as** difficult **as** I thought it would be, actually.*

У перекладі ці речення мають таку структуру:

Ця проблема не така проста, як здається.

Виявилося, що це не так складно, як я спочатку думав.

Прислівникові конструкції, що передають рівність, виражаються прислівниками в основній формі зі сполучниками на зразок *as...as*:

*He worked **as** hard **as** he could.*

*You have to unwrap it **as** carefully **as** you can. It's quite fragile.*

*We got here **as** fast **as** we could.*

В українській мові ця конструкція виражається відповідно *як* або ж описово:

*Він працював, **як** міг.*

Користуватися ним необхідно максимально обережно. Він досить крихкий.

*Ми приїхали сюди так швидко, **як** могли.*

Прислівникові конструкції, що передають нерівність, виражаються прислівниками в основній формі зі сполучниками *as/so...as* у заперечних реченнях; прислівниками у формі порівняння зі сполучником *than*; прислівниками у найвищому ступені з елементом *of all*:

*Now she's crying **not so** loudly **as** before.*

*Langdon came earlier **than** Vittoria did.*

*They fought more bravely **than** their rivals.*

*He climbed up highest **of all**.*

У перекладі ці речення виражаються так:

*Сьогодні він кричить не так голосно, **як** учора.*

Ленгдон прибув раніше Вікторії.

Вони билися хоробріше за суперників.

Він піднявся до найвищого.

Отже, конструкції в основній формі зі сполучниками *as / so ... as* у заперечних реченнях виражаються конструкцією *no so ... how*.

При перенесенні залежності однієї якості від іншої (зазвичай їх паралельного збільшення або зменшення) використовується конструкція *... the ...*:

*The more Vittoria thought about it, **the more perfect** it seemed.*

*The air felt leaner **the higher** he went.*

*The faster they ran, **the dimmer** Langdon's torch became.*

*The closer Langdon got, **the more confused** he became.*

В українській мові ця конструкція перекладається відповідно *що ... то, чим ... тим*:

***Що** більше Вікторія думала про це, **то** досконалішою здавалася її схема.*

***Чим** вище він піднімався, **тим** рідше ставало повітря.*

***Що** швидше вони бігли, **то** слабшало світло від факела в руці Ленгдона.*

***Чим** ближче Ленгдон наближався, **тим** більше він ставав спантеличеним.*

Аналіз дає змогу зробити висновок, що найбільша кількість порівняльних конструкцій представлена в українській мові, що можна пояснити розвиненою флексійною системою.

3.3. Порівняльні конструкції англійського та українського художнього дискурсів: особливості перекладу

Однією з ефективних форм моделювання людської свідомості та поведінки є художня культура загалом. Твори мистецтва, які дають змогу побачити те, що вислизає від уваги людини в повсякденному житті, поглянути на своє буття очима

іншої людини, сприймаючи або відкидаючи оцінку цього буття, є своєрідним «дзеркалом» суспільного життя.

Отже, з опертям на аналіз можна поглянути на порівняння, використані Клеггом і Мірандою в першій частині роману «Колекціонер» в історії Фредеріка та в рядках Міранди, де наявна розмовна стихія героїв:

1. *«The light was on, she was standing by the armchair. She'd got all her clothes on and she stared at me again, no sign of fear, bold as brass she was»* [67, с. 36].

Приблизним українським відповідником цього порівняння може бути «хоробрий кравець» — герой однойменної казки братів Грім, який убив одразу сім мух та уявив себе героєм. Використовуючи це ідіоматичне порівняння, Фредерік іронічно підкреслює безстрашну та героїчну поведінку свого заручника.

Також при аналізі цього прикладу можна помітити спробу імітації «високого» поетичного стилю, спробу перевірити роль письменника.

В українському ж перекладі замість іронічного порівняння використовується віддалена метафора: *«Вогонь горів, він стояв біля крісла. Повністю одягнений. І він знову почав дивитися на мене, без страху, навіть зухвало»* [64, с. 33].

Це означає, що в перекладі втрачається іронія, а Клегг захоплюється Мірандою.

2. *«She wouldn't speak again at lunch. I cooked the lunch in the outer cellar and took it in. But hardly any of it was eaten. She tried to bluff her way out again, cold as ice she was, but I was not having any»* [70, с. 41]. Порівняйте тут поведінку Міранди (об'єкт порівняння) з Айс (об'єкт порівняння), оскільки вона байдужа, мовчазна до Фредеріка. Цей приклад знову намагається скопіювати стиль «високий».

«І під час обіду він теж не говорив. Я приготував його у зовнішньому льоху і приніс йому. Але він майже не їв. Він знову намагався мене налякати, щоб я його відпустив, але це мені не влаштовувало» [74, с. 39].

Як бачимо в українському перекладі, порівняння знову втрачено. Крім того, перекладач витлумачив ідіому *«bluff somebodies way out»* як «залякування», хоча це

не зовсім доречний переклад, оскільки ця ідіома означає процес: коли людина вдає, що знає, що вона робить, щоб отримати те, що вона робить або ж хоче.

3. *«Only once, before she came to be my guest here, did I have the privilege to see her with it loose, and it took my breath away it was so beautiful, like a mermaid»* [74, с. 7].

Фредерік порівнює красу Міранди з неземною красою русалок, які, за легендою, стратили не одного чоловіка. Зовнішність Міранди, яку так обожнювали, є головним об'єктом образного порівняння в цьому творі. Фредерік намагається передати всю красу своєї заручниці, використовуючи свій обмежений словниковий запас і перспективу: *«Тільки раз, перед тим, як вона стала моїм гостем, я мала приємність побачити ту косу розплетену, — аж охопило мене, така вона була гарна, як русалка»* [74, с. 7].

В українському перекладі повністю збережено порівняння Міранди з русалкою.

4. *«Oh, you're like mercury. You will not be picked»* [70, р. 91]. Тут Міранда порівнює свого викрадача (об'єкт порівняння) з кулькою ртуті (об'єкт порівняння), яка, як відомо, надзвичайно отруйна і її важко зловити. Так вона його характеризує й дає зрозуміти, що Фредерік — «слизька», небезпечна й непередбачувана людина, чийі думки неможливо вловити, яка уникає відповідей на свої запитання. На відміну від порівнянь Клегга, порівняння Міранди складніші, що відповідає характеру розвиненої людини: *«Ні за що не попадеши»* [71, с. 86] .

5. *«What I decided was I would let her come up ungagged and untied just this once, I would take the risk but watch her like a knife and I would have the chloroform and CTC handy, just in case trouble blew up»* [70, с. 98].

Тут Фредерік знову ризикує, дозволяючи Міранді піднятися сходами з розкритими руками й відкритим ротом, але вона не довіряє йому, йде за ним в обидва боки, порівнюючи гостроту своєї пильності з гострим ножом. І знову використовується порівняння з об'єктами навколо Клегга, які належать до його простого світу. В українському перекладі немає порівняння:

«Я вирішив, що цього разу я зроблю виняток і підніму його сходами без дозволу і з вільними руками, я піду на ризик, але я буду стежити за ним і матиму під рукою хлороформ і тетрахлорметан. на випадок» [74, с. 93].

6. *«You're just like a Chinese box, she said» [73, с. 117].*

У цьому прикладі Міранда називає Фредеріка (об'єкт порівняння) фарфоровою скринькою (об'єктом порівняння), тим самим ще раз характеризує його та підкреслюючи загадковість і повне нерозуміння Фредеріком її поведінки, думок і вчинків.

«Ти як порцелянова коробка», — сказав він [74, с. 110].

Порівняння зберіглося в українському перекладі.

7. *«I was like putty in her hands» [72, с. 123].* У цьому прикладі Фредерік порівнює себе з м'яким воском (об'єктом порівняння) в руках Міранди, оскільки в цей момент він безсилий, самовдоволенний і повністю збентежений нею. *«Я був, як віск у його руках» [74, с. 116].*

У цьому перекладі порівняння збережено.

8. *«I would not expect anything else, I said. I was red as a beetroot by then» [70, р. 76].* У цьому прикладі Фредерік порівнює колір свого обличчя (об'єкт порівняння) з кольором буряка (об'єкт порівняння), оскільки Міранда сплутала його зі своїм. розмову та «зробив йому колір».

«Іншого б і не сподівався, почервонів, як буряк» [74, с. 73].

У цьому перекладі порівняння збережено.

9. *«She'd taken her blue jumper off, she stood there in a dark green tartan dress, like a schoolgirl tunic, with a white blouse open at the throat» [71, с. 38].* Фредерік, знову описуючи зовнішність Міранди, порівнює її плаття (об'єкт порівняння) зі шкільною формою (об'єктом порівняння), тим самим підкреслюючи схожість її заручниці з милою і беззахисною школяркою. *«Вона була тепер без синього джемпера, в темряві – шотландський жіночий зелений сарафан, схожий на шкільну форму, знизу розстібнута на горлі біла блузка» [74, с. 40].*

У цьому перекладі порівняння збережено.

10. «*I could sit there all night watching her, just the shape of her head and the way the hair fell from it with a special curve, so graceful it was, like the shape of a swallowtail...*» [72, с. 77]. Знову намагаючись донести до читача образ Міранди, Фредерік досить дивним чином порівнює її укладене волосся (об'єкт порівняння) з ластів'їним хвостом, вуаллю і хмарою (об'єкти порівняння).

«*Я міг сидіти і дивитися на нього цілу ніч, просто бачачи форму його голови, волосся, що спадає особливим вигином, таке тонке, як форма косатки*» [75, с. 74].

Порівняння збереглося в обох перекладах.

11. «*Seeing her always made me feel like I was catching a rarity, going up to it very careful, heart-in-mouth as they say*» [70, с. 8]. Тут Колекціонер, який ще не здійснив свій підступний план, порівнює власні відчуття, спостерігаючи за Мірандою, з відчуттями, коли він знаходить потрібний рідкісний екземпляр. Подібне зіставлення неодноразово трапляється в історії Фредеріка.

«*Коли я його побачив, то відчув, ніби зловив якийсь рідкісний екземпляр*» [54, с. 8]. В українському перекладі збережено зміст ідіоми «від серця до вуст», але перекладач не відтворив саму ідіому «від серця до вуст».

12. «*Well, then there was the bit in the local paper about the scholarship she'd won and how clever she was, and her name as beautiful as herself, Miranda*» [77, с. 8].

Знову згадуючи тут привабливу зовнішність Міранди, Фредерік порівнює її з таким самим красивим ім'ям її власниці:

«*Ну, знову місцева газета написала про те, що вона виграла стипендію і яка вона розумна, а її ім'я виявилося таким же гарним, як і вона сама, Міранда*» [74, с. 8].

В українському перекладі авторське порівняння краси зовнішнього вигляду та імені Міранди подається обома перекладачами дослівно так, як має перекладатися оригінальне порівняння. Хоча автором порівняння є Фаулз від імені Клегга.

13. *«She was just the same; she had a light way of walking and she always wore flat heels so she did not have that mince like most girls. She did not think at all about the men when she moved. Like a bird»* [72, с. 18]. У цьому прикладі Фредерік спочатку порівнює легку ходу Міранди з дріб'язковістю інших дівчат, чітко відчувається негативне ставлення Клегга до оточуючих і маніакальне обожнювання буквально кожного руху своєї жертви. Ще одне порівняння — це порівняння Міранди з птахом.

«Він був такий самий, з такою ж легкою ходою; вона завжди носила туфлі без підборів і не була маленькою, як більшість дівчат. Коли переїхала, про чоловіків взагалі не думала. Як птах» [76, с. 17].

14. *«She spoke like she walked, as you might say»* [77, с. 20]. Похваливши ходу Міранди, Фредерік порівнює її ходу з манерою розмови, яку вона веде так само легко й вільно, не підносячи себе над іншими, що засвідчує освіченість дівчини.

«Можна сказати, він говорив, як йшов» [76, с. 18].

У перекладі збережено порівняння зовнішності та ходи Міранди.

15. *«All the time she was laughing, there was nothing vicious exactly, she just seemed to be mad, like a kid»* [77, с. 91]. Тут поведінку Міранди порівнювали з розпещеною дитиною (об'єктом порівняння).

«Весь цей час він сміявся, нічого внутрішнього злого в цьому не було, він, здається, помер, як дитина» [76, с. 87].

У перекладі повністю збережено порівняння та структуру речень.

16. *«She was just like a street boy»* [77, с. 91]. Міранду порівнюють з вуличним хлопчиком, який, як відомо, не відрізняється старанністю й вихованням.

«Так само, як вуличний хлопець» [76, с. 87].

У цьому перекладі порівняння збережено.

17. *She did not look once at me, but I watched the back of her head and her hair in a long pigtail. It was very pale, silky, like Burnet cocoons»* [77, с. 8].

Тут явно зіставляються суб'єкт (волосся, хвіст Міранди) та об'єкт (кокон шовкопряда). Протягом усього твору можна помітити особливу увагу до волосся героїні, це тема маніакального бажання Фредеріка володіти своєю жертвою. Часті описи волосся свідчать про його нездоровий, патологічний потяг, помутніння розуму, одержимість. *«Вона ніколи не дивилася на мене, але я бачив її спину та її довгу косу. Коса була дуже легка, шовковиста, як кокон барвистого молі»* [76, с. 8].

18. *«She was like some caterpillar that, three months to feed up trying to do it in a few days»* [77, с. 117]. Тут Фредерік порівнює свою поведінку з Мірандою з доглядом за гусеницею, яка довго росте, а з Мірандою все відбувається поспіхом, вона поспішає, поспішає, вона діє не за приказкою, яку Фредерік згадує: «чим тихіше ви йдете, тим далі ви йдете». Вона сучасна, він старомодний. *«Він був як якась особлива гусениця, яку треба три місяці годувати і хоче за три дні всього досягти»* [76, с. 111].

19. *«She did not make a sound, she seemed so surprised, I got the pad I'd been holding in my pocket right across her mouth and nose, I caught her to me, I could smell the fumes, she struggled like the dickens, but she was not strong, smaller even than I'd thought»* [77, с. 31]. Фредерік порівнює Міранду з дияволом, який відчайдушно чинить опір і намагається вирватися з рук викрадача, але йому бракує сили.

Також у матеріалі наявне інше порівняння з прикметником у формі «smaller» і сполучником «than», де Фредерік порівнює гадану силу своєї жертви з її справжньою слабкістю та безпорадністю, що йому, безсумнівно, подобається.

«Він не видав жодного звуку, він був такий здивований, і я притиснув тампон у кишені до його рота і носа, я притиснув його до себе, я відчув запах гару, він вийшов як п'яний. але не дуже сильний, він виявився навіть меншим, ніж я думав» [76, с. 29].

20. *«It was like not having a net and catching a specimen you wanted in your first and second fingers (I was always very clever at that), coming up slowly behind and you had it, but you had to nip the thorax, and it would be quivering there. It was not easy*

like it was with a killing-bottle. And it was twice as difficult with her, because I did not want to kill her, that was the last thing I wanted. » [77, с. 25].

У цьому уривку Фредерік протиставляє звичайне полювання та вбивство метеликів своїй поведінці з Мірандою, якою він зрештою оволодів, але він не збирався вбивати, а володіти нею.

«Це було, як зловити омріяну істоту двома пальцями без сачка (у мене це завжди виходило), підкратися ззаду – і ось він, але треба точно схопити тулуб, і метелик лізе в руку. .. Це не так легко, як з оловом. А з ним у два рази важче, тому що я не хотів його вбивати, саме цього я не хотів» [76, с. 45].

Ми чітко бачимо обмеженість і духовну бідність Калібана, хоч і позитивну.

3.4. Структура українсько-англійського словника порівняльних конструкцій (на матеріалі українського та англійського художніх і медійного дискурсів)

Залежно від жанру твору, в якому функціонують порівняння, вони можуть виконувати в текстах різні завдання. Крім художнього стилю, про який йшлося в попередніх підрозділах, у публіцистиці може бути активним і порівняння. У публіцистиці порівняння використовуються для риторичної прикраси, але вони здебільшого описують поведінку чи особисті переживання автора статті. Наприклад:

- *It was like belonging to a very exclusive, exciting club* [80] / *Це було наче бути частиною дуже ексклюзивного та захоплювального клубу.*

У цьому прикладі журналіст описує свої відчуття від перебування в місцевому клубі, який виправдав усі його очікування більше, ніж він очікував. І він висловлює свої позитивні порівняння за допомогою лексичного елемента *like* / *схоже*.

- *This rocket we are travelling on – because this planet is like a rocket ship – we are destroying it* [80] / *Ракету, на якій ми подорожуємо, – оскільки ця планета схожа на ракетний корабель – ми її знищуємо*

У цьому прикладі, відповідно до контексту статті, журналіст висловлює стурбованість забрудненням довкілля та порівнює планету з великим засміченим космічним кораблем. Для порівняння автор використовує лексичну одиницю *like*.

• *Separatism, especially in its aggressive, extremist form, is one of the most dangerous of these challenges, and it is spreading like a cancer all over the planet [80]* / Сепаратизм, особливо в його агресивній, крайній формі, є однією з найнебезпечніших проблем і поширюється як рак по всій планеті.

На цьому прикладі журналіст висловлює своє ставлення до проявів сепаратизму та вважає це однією з найбільших проблем суспільства. Для порівняння автор статті вживає прикметник *one of the most dangerous* / одну з найбільш небезпечних і одиницю *like* / подібно.

Автори медіатекстів часто використовують порівняння, щоб описати тему привабливіше, ніж вона є насправді, з метою викликати зацікавлення читача. приклад:

• *The shallow water is as clear as a paper weight embedded with shells and pebbles [80]* / Мілководдя прозоре, як папір, вкрите черепашками й камінчиками

У цьому прикладі автор використовує подвійне порівняння ... *as / as* в описі тропічного пляжу.

• *It's a beautiful city like something out of a fairy tale [80]* / Гарне місто, наче з казки

У цьому прикладі автор порівнює рекламне повідомлення для залучення людей до туристичного міста, міста-казки, використовуючи одиницю *like*.

• *Moving inside this city is like being inside a living thing [80]* / Переміщення всередині міста схоже на перебування всередині істоти.

У цьому прикладі автор також описує туристичну привабливість міста за допомогою сполучника *like / just like*.

Загалом категорія порівняння в текстах набуває здатності моделювати аксеологічний рівень рекламного повідомлення (виражає нормативність / перевищення норми / невідповідність нормі якості об'єкта) та прагматико-комунікативний рівень.

У медіатекстах можна побачити гіперболічне твердження. Наприклад:

- *Colour like no other. BRAVIA New LCD Television* [80] / *Колір, як ніхто інший. Нові LCD телевізори BRAVIA.*

Потрібно зазначити, що сучасні англійські медіа рясніють порівняльними словами, такими як *bigger, more, one, better, new* тощо.

У багатьох випадках певна техніка стає настільки популярною в ЗМІ, що

- *Think new shapes. Look at time as you've never seen it before* [80] / *Думайте новими формами. Побачте час так, як ви його ніколи раніше не бачили.*

У цьому разі домінантне значення всього висловлення формується на імпліцитному рівні: новий спосіб мислення – новий годинник – нова, інша (краща) якість життя. Імпліцитне порівняння постає як важливий лінгвостилістичний прийом, формуючи в рекламному повідомленні вторинні значення, тобто підтекст. Імпліцитний спосіб порівняння — це приховане порівняння, яке виражається без участі показників порівняння — як лексичних, так і граматичних.

Численні порівняння стають все більш поширеними в повсякденному житті і поступово стають ідіоматичними виразами. Наприклад:

- *As bright as a button* [80] / *Яскравий, як гудзик*
- *As cool as a cucumber* [80] / *Холодний як огірок.*

Іноді порівняння приховує справжній зміст фрази.

У першому прикладі прикметник *яскравий* вживається метафорично, позначаючи або «чистий; мудрий; гострий», або «розумний», «високі розумові здібності», «винятковий розум».

Прикметник *cool* у другому прикладі також вжито в переносному значенні: він не має нічого спільного з температурою, лише з темпераментом людини (*cool* = холоднокровний).

Серед готових ідіоматичних порівнянь також багато таких, які містять пряму рівність:

- *To smoke like a chimney* [80] / Димить, як труба.
- *As fat as a pig* [80] / Журна як свиня

У кожному порівнянні – як образному, так і предметно-логічному – використовуються дві назви двох різних предметів. Крім того, потрібно зазначити, що порівняння містить принаймні один або декілька компонентів – слів або груп слів, які сигналізують про порівняння. Такі сигнали виражаються сполучниками *like* і *as* (обидва - *начебто*), як в англійській мові та *ніби, неначе, неначе, наче, наче, наче, схожий, такий самий, подібно* – в українській мові. Можна також використовувати такі дієслова, як *similim, resikma* або дієслівні фрази *to bear of resemblance to, to have a look of* – в англійській мові та *бути схожим на, мати вигляд тощо* в українській мові. Отже, загальна формула створення порівняння містить символи названого предмета, назву використовуваного предмета, а також елемент, що виражає відносну подібність обох: одиниць *like, as* та їхніх еквівалентів.

ВИСНОВКИ

У результаті дослідження встановлено, що порівняння є універсальним поняттям у різних науках: логіці, психології, філософії, лінгвістиці та ін. Кожна наука, досліджуючи явище порівняння, підкреслює важливу для неї специфіку порівнянь, що доводить багатоаспектність аналізованого явища.

Порівняння — лінгвістична одиниця в мовознавстві, що полягає в порівнянні двох об'єктів, які припускають наявність спільної ознаки для з'ясування їхньої подібності або відмінності, а також виявляє зміну інтенсивності ознаки об'єкта та зміну інтенсивності ознаки, особливості об'єкта. ступінь цієї зміни, що виражається засобами різних рівнів мови (словотвірного, лексичного, морфологічного, синтаксичного та ін.).

Роль тропа відіграє також порівняння, у якому одне явище чи поняття пояснюється через порівняння з іншим явищем. При перенесенні значення з одного явища на інше ці явища самі по собі не утворюють нових понять, а залишаються самостійними.

Найважливішою є художній бік порівняння та його значення в утворенні нових значень мовних одиниць. Важливо також показати здатність елементів порівняльної конструкції «прояснювати» значення один одного, актуалізувати певний аспект своєї семантики саме в порівняльній ситуації.

У сучасній англійській художній літературі порівняння — це творча сила, яка збагачує мову новими словами й конструкціями, блискучий, високопродуктивний художній прийом створення образів і художньої виразності.

Проте з погляду функційно-жанрової специфіки порівняння здатне виконувати різні комунікативні функції, наприклад, привертати увагу, впливати на учасників спілкування.

Порівняння акцентує увагу комунікантів на певних об'єктах, їх важливих властивостях і характеристиках, що допомагає поглянути на об'єкти з необхідного

для автора повідомлення погляду, що підтверджує широке використання порівнянь у рекламних оголошеннях і текстах засобів масової інформації, науково-популярної літератури, звичайної розмовної мови тощо.

Порівняння є ще й засобом оцінки, яка сприяє тому, що мовець виражає своє ставлення до передаваної інформації. До проблеми класифікації мовних засобів, що виражають порівняння, зверталися багато дослідників з різних поглядів.

Водночас дослідники не мають єдиної позиції щодо найменування елементів структури порівняння, але всі сходяться на думці, що логічна форма порівняння є спільною для всіх його видів, незалежно від їх структурних особливостей, це, безперечно, спільний знаменник, який залишається постійним у будь-якому порівнянні.

У загальній схемі структурного аналізу порівняння можна виділити такі елементи:

1. порівнюваний об'єкт (предмет),
2. предмет, з яким порівнюється перший предмет,
3. властивість, за якою порівнюються предмети.

Така характерна основа є визначальним елементом порівняння. Однією з найдискусійніших лінгвістичних проблем залишається кваліфікація порівняльних зворотів – найпродуктивнішого й закономірного лексичного, граматичного, стилістичного, синтаксичного засобу вираження порівняння.

У результаті аналізу можна зробити висновок, що порівняльні словосполучення входять до складу поліпредикативних структур, розташованих на межі між складним і простим реченнями.

Зіставна здатність не тільки органічно включена в пізнавальний процес людини, а й постає одним із найважливіших засобів формування мови, в якому вона постає насамперед як категорія граматичних ступенів порівняння, що має сильну денотативну основу в семантиці прикметників і прислівників, оскільки позначувані ними якісні властивості можуть мати змінну кількісну ознаку.

В англійській мові ця граматична категорія представлена набором протилежних одна одній словоформ, об'єднаних спільним змістом зіставності.

Вивчення порівняльних речень є одним із найскладніших питань з погляду їх перекладу українською мовою. У зв'язку з цим актуальною для дослідження залишається проблема виокремлення різних типів порівняльних речень та способів їх передання українською мовою.

Особливості морфологічного оформлення компаративів, а також інших їх модифікацій зумовлюють одну з типологічних особливостей англійської та української мов. Очевидно, що традиційні погляди не передбачають повноти порівняння англійської та української мов як проблеми дослідження. Тому необхідно звертати увагу не лише на формально-граматичні ознаки, структурні й семантичні особливості, а й враховувати частотність вживання порівняльних конструкцій у мовному корпусі.

У результаті дослідження різних типів порівняльних засобів у сучасних текстах різного характеру можна зробити висновок, що англійські порівняльні конструкції можуть по-різному вживатися в англійській мові, вони мають різні стилістичні функції та власний функційний діапазон.

Перспективою подальших досліджень може бути розширення кола питань, що розглядаються в магістерській роботі, пошук нових методів аналізу порівняльних конструкцій, пошук нових методів їх дослідження, створення паралельного корпусу порівняльних конструкцій, які ведуть до досконалішого розуміння природи цього явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акопян Н. М. Лексико-стилістичні особливості перекладу англomовних текстів масової мови українською мовою. Київ, 2015. С. 59–63.
2. Алексеев А.Я. Сопоставительная стилистика : учеб. пособие / ГО высш. учеб. заведение "Нац. горн. ун-т". - Днепропетровск: НГУ, 2012. - 470 с.
3. Алимов В.В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации: учебное пособие. – изд. 3, стереотипное. – М.: Эдиториал УРСС, 2005. – 160 с.
4. Аппалатус, Г.П. Структура, семантика та прагматика інтерв'ю-текстів (на основі сучасної англійської преси), Київ. 2003. 19 с.
5. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. – М.: Флинта: Наука, 2005. – 384 с.
6. Балашова Е. Ф. Тексти англійської газети в дидактичному та медіалінгвістичному аспектах. Актуальні проблеми філології та педагогічної лінгвістики. Київ, 2009. 344с.
7. Баранник Н.О. Сутність та структурні особливості компаративних фразеологізмів сучасної української мови// Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія». – 2014. – Вип. 10. – С. 8–11.
8. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Навчальний посібник, Київ: Академія, 2004. 344 с.
9. Білецька О. О. Переклад текстів новин та новин у контексті міжкультурної комунікації. Київ: «Молодий вчений», 2016. 642 с.
10. Бобаль Н.Р. Медіатексти: структура та зміст концепції. Острог: Національна академія. Філологічна серія. 2012. С. 234-235.
11. Васильев А.А. Английский язык / А.А. Васильев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.alleng.ru/mybook/3gram/3adjec3.htm>

12. Виноградов С. И. Газета в аспекте культуры речи. Москва: Русский язык, 1996. 350 с.
13. Вомперський В.В. До характеристики стилю М. Ю. Лермонтова: стилістичні функції порівняння // Українська мова в школі. - 1964. - №5. - С. 25-32.
14. Гальперин И.Р. Очерки по стилистике английского языка. – М.: Изд-во лит-ры на иностр. языках, 1988. – 462 с.
15. Гаспарян С. К. Сравнение как "объяснение" в научном языке и как средство лингво-поэтического творчества в художественной литературе: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. – М.: МШУ, 1999. – 42 с.
16. Головина Н.В. Характер сравнений в индивидуально авторской картине мира М.Ю. Лермонтова (гендерный аспект) // Вестник Томского государственного педагогического университета. – 2011. – №11. – С. 102-108.
17. Голубь ИИ.Б. Грамматическая стилистика современного русского языка – 4-е изд. – М.: АйрисПресс, 2002. – 448 с.
18. Довнор Д.І., Запольський А.І. Сучасна українська література. - Київ: «Книжковий дім», 2003. - 832 с.
19. Єфімов Л. П. Стилiстика англiйської мови та дискурсивний аналіз. Вінниця: Нова книга, 2004. 240 с.
20. Заборна М. Складнопiряднi порiвняльнi речення в сучаснiй українськiй мові : автореф. ди ... канд. фiлол. Наук / М. Заборна. – Харків, 1997. – 24 с.
21. Ікалюк Л.М. Порiвняльнi конструкції в текстах давньоанглiйської мови: структурний і функціонально-семантичний аспекти : автореф. ди.. канд. наук / Л.М. Ікалюк. – Київ, 2010. – 21 с.
22. Іконніков С.М. Вивчення теми "Порiвняльний зворот" на факультативних заняттях // Українська мова в школі. - 1959. - №1. - С. 59-66.
23. Карабан В.І. Переклад англiйської наукової та технічної літератури. Частина 2. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. Вінниця: Нова книга, 2001. 304 с.

24. Коваль М. Д. Стилiстика англiйської мови: пiдручник. Київ: Вища школа, 1991. 257 с.
25. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты): учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – М.: Высшее. шк., 1990. – 253 с.
26. Крилова М.М. Типи смислових зв'язків між компонентами порівняльних конструкцій в сучасній українській мові // Гуманітарні наукові дослідження. – 2013. – №11. [Електронний ресурс] URL: <http://human.snauka.ru/2013/11/4133>
27. Крупнов В.Н. Пособие по социально – политической и официально – деловой лексике. Москва: Высшая школа, 1984. 248 с.
28. Кунанбаевой С.С. Современное иноязычное образование: методика, теория и практика формирования. Алматы. 1993. 300с.
29. Кухаренко В.А. Интерпретация текста: учебник . Одесса: Latstar, 2002. 92 с.
30. Кучеренко І.К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики / І.К. Кучеренко. – К. : Вид-во Київського університету, 1999. – 105 с.
31. Латышев Л.К. Перевод: Проблемы теории, практики и методы обучения. Москва: Просвещение, 1998. 160 с.
32. Мамлеева Н.Ш. Структурно-семантические свойства эмотивного сравнения // Известия Вестник Киевского государственного педагогического университета. – 2010. – №124. – С. 205-210.
33. Марчук О.І. Порівняльні конструкції в новелі М.М. Коцюбинського “Intermezzo” / О.І. Марчук // Записки з українського мовознавства. – Вип. 10. – Одеса, 2000. – 44-56 с.
34. Маслова В.Л. Лингвокультурология / В.Л. Маслова. – М.: Академия, 2001. – 183 с.
35. Микоян А.С. Трудности перевода текстов СМИ: Учебник. Москва: 2008. 401 с.
36. Мірам Г.Є. Професійний переклад: Підручник. Київ: Ельга, Ніка-Центр, 2003. 136 с.

37. Моркотун С. Б. Особливості перекладу новинних текстів в умовах конфлікту політичних інтересів // Закарпатські філологічні студії. 2018. Вип. 4. Т. 1. С. 64–68.
38. Навроцький В.В. Логічні теорії діалогу та дискурсу: когнітивний підхід. Київ: Філософська думка, 2001. 123 с.
39. Некрасова Е. А. Сравнения / Е. А. Некрасова // Языковые процессы современной русской художественной литературы. — М.: 1977. — С. 240-294
40. Оганьян А.М. Метафора как основной троп поэтического языка: на материале англоязычной поэзии XX века: дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04. — М.: РГБ, 2007. — 209 с.
- 41.Остроушко О.А. Лексичні трансформації в перекладі англійських інформаційних текстів українською мовою // Філологічні студії, 2010. 208 с.
42. Паршин А.Н. Теория и практика перевода. — М.: Готика, 2009. — 202 с.
43. Постникова С.В. Прагматика сравнения (на материале немецкого языка) // Вестник Вятского гуманитарного университета. Филология и искусствоведение. - №4(2). — Киров: ВятГГУ, 2009. — С. 72-80.
44. Потапенко С. І. Сучасний англійський медіа-дискурс: лінгвокогнітивні та мотиваційні аспекти: монографія. Ніжин: 2009. 392 с.
45. Прищепа В.Е. Структурно-семантические особенности немецких компаративных композитов и их перевод (на материале романа Э. Штрийтматтера “Чудодей”) / В.Е. Прищепа // Теория и практика перевода., 1983. — Вип. 9. — С. 84-91.
46. Прокопчук Л.В. Категорія порівняння та її вираження в структурі простого речення : ди..кандидата філол. наук : 10.02.01. — Вінниця, 2000. — 197с.
47. Радченко Г. І. Мовні засоби вираження категорії інтенсивності і їх стилістична роль в творах письменників XVIII століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. — Харків, 2007. - 23 с.

48. Реткер Я.И. Теория перевода и практика перевода. Очерки по языковой теории перевода. Москва: 2004. 244 с.
49. Реформатская А.А. Введение в языкознание. – 5-е изд. – М.: Аспект Пресс, 2005. – 536 с.
50. Ротон Н. Структурно-функціональні особливості текстів масової комунікації // Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах, 2017. Вип. 36. С. 56–61.
51. Сравнительные конструкции и сравнительные слова [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <http://www.interactive-english.ru/uroki/56-12-sravnitelnye-konstruktsii-i-sravnitelnye-slova-v-anglijskom-yazyke/>
52. Сравнительные конструкции с наречиями в английском языке [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <http://catchenglish.ru/grammatika/sravnitelnye-konstruktsii-s-narechiyami.html>
53. Сравнительные конструкции с прилагательными в английском языке. Положительная, сравнительная и превосходная степень [Электронный ресурс] Режим доступа до ресурсу: <http://www.english-source.ru/englishgrammar/adjective/59-comparative-constructions-with-adjectives>
54. Томашевский Б. В. Теория литературы. Поэтика / Б. В. Томашевский. – М, 2003. – 232 с.
55. Уаровой О.В. Дискурсивные стратегии интерпретации стилистического приёма сравнения (на материале английской художественной литературы XIX-XX вв.): автореф. дис. ... канд. филол. наук.: 10.02.04. – М., 2006. – 24 с.
56. Фуко М. Слова и вещи. Археология гуманитарных наук. – СПб.: Acad, 1994. – 408 с.
57. Халикова Н.В. Категория образности художественного прозаического текста: автореф. дис. ... д-ра филол. наук: 10.02.01. –М., 2004. – 43 с.

58. Шаповалова Н.П. Функціонально-семантичний статус порівняльних конструкцій у сучасній українській мові : ди.. канд. філол. наук / Н.П. Шаповалова. – Донецьк, 1998. – 180 с.
59. Щепка О.А. Функціонально-семантичне поле компаративності : дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол наук / О.А. Щепка. – Сімферополь, 2008. – 210 с.
60. Chiappe D.L. Are Metaphors Elliptical Similes? / D.L. Chiappe, J. M. Kennedy *Journal of Psycholinguistic Research*. – 2000. – 29 (4). – P. 371–398.
61. Davis Ch.J., Hellan L. *The Syntax and Semantics of Comparative Constructions*. – Semantics, 1979. – 140 p.
62. Fandel J. *Metaphors, Similes, and Other Word Pictures*. – The Creative Company, 2005. – 48 p.
63. González-Díaz V. *English Adjective Comparison: A Historical Perspective*. – John Benjamins Publishing, 2008. – 252 p.
64. Harding J.R. Similes, Puns and Counterfactuals in Literary Narrative: Visible Figures. – *Language Arts & Disciplines*, 2017. – 172 p.
65. Seaton M.A. *What You Need to Know about Similes & Metaphors*. – Learners Publishing Pte Limited, 2004. – 130 p.
66. Brown D. *Angels & Demons*. – N. Y.: Simon and Schuster, 2005. – 572p.
67. Brown D. *The Da Vinci Code*. – N. Y.: Random House, 2010. – 592 p.
68. Cabot M. *The Princess Diaries*. – N. Y.: HarperTrophy Publishers LLC, 2001. – 283 p.
69. Fielding H. *Bridget Jones's Diary: A Novel*. – London: Pan Macmillan, 2016. – 310 p.
70. Gilbert E. *Eat Pray Love*. – N. Y.: Riverhead Books, 2007. – 334 p.
71. Kinsella S. *The Secret Dreamworld of a Shopaholic*. – L.: Black Swan, 2000. – 332 p.
72. Lee M. *Fugitive Bride*. – Toronto: Harlequin, 2011. – 192 p.

73. Rowling J.K. Harry Potter and the Order of the Phoenix. – London: Pottermore Publishing, 2015. – 901 p.
74. Rowling J.K. Harry Potter And The Prisoner Of Azkaban. – N.Y.: Scholastic Press, 1999. – 435 p.
75. Tolkien J.R. Fellowship of the Ring : Being the First Part of The Lord of the Rings. – Boston: Houghton Mifflin Harcourt, 2012. – 432 p.
76. Weisberger L. Revenge Wears Prada. – N. Y.: Simon & Schuster, 2013. –400 p.
77. Fragrance allure sensuelle [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.chanel.com/us/fragrance/women/c/7x1x1x35/allure-sensuelle/>
78. Global News World [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://globalnews.ca/world/>
79. Google News / News sources worldwide [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://news.google.com/>
80. Idioms by The Free Dictionary [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://idioms.thefreedictionary.com>
81. Oral B [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.oralb.co.uk/engb/product-collections/manual-toothbrushes>
82. Popular Science: Science, Space and New Technology [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.popsoci.com>
83. Science | AAAS [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.sciencemag.org/>
84. Sharp H.S. Advertising Slogans of America. – Scarecrow Press, 1984 – 543 p.
85. Sony Bravia TV: Colour like no other [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: https://www.youtube.com/watch?v=2l_4SOEVraU
86. 5 extraordinary river and sea journeys in Thailand [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <http://www.responsiblethailand.co.uk/green-tourism/thailand-waterbased-journeys/>

87. 45 Magical European Fairytale Towns [Електронний ресурс] Режим доступу до ресурсу: <https://www.eatsleepbreathetravel.com/magical-european-fairytale-towns/>

ДОДАТОК А

Таблиця зіставлення порівняльних конструкцій в англійській та українській мовах

№	Оригінал	Переклад
1.	<i>«The light was on, she was standing by the armchair. She'd got all her clothes on and she stared at me again, no sign of fear, bold as brass she was»</i>	<i>«Вогонь горів, вона стояла біля крісла. Повністю одягнена. І вона знову почала дивитися на мене, без страху, навіть зухвало»</i>
2.	<i>«She wouldn't speak again at lunch. I cooked the lunch in the outer cellar and took it in. But hardly any of it was eaten. She tried to bluff her way out again, cold as ice she was, but I was not having any»</i>	<i>«І під час обіду вона теж не говорила. Я приготував обід у зовнішньому льоху і приніс її. Але вона майже не їла. Вона знову намагалася мене налякати, щоб я її відпустив, але це мене не влаштовувало»</i>
3.	<i>«Only once, before she came to be my guest here, did I have the privilege to see her with it loose, and it took my breath away it was so beautiful, like a mermaid»</i>	<i>«Тільки раз, перед тим, як вона стала моїм гостем, я мав приємність побачити ту косу розплетену, — аж охопило мене, така вона була гарна, як русалка»</i>
4.	<i>«Oh, you're like mercury. You will not be picked»</i>	<i>«Ой, ти як ртуть. Ні за що не попадеши»</i>
5.	<i>«What I decided was I would let her come up ungagged and untied just this once, I would take the risk but watch her like a knife and I would have the</i>	<i>«Я вирішив, що цього разу я зроблю виняток і підніму її сходами без дозволу і з вільними руками, я піду на ризик, але я буду стежити за нею і матиму під</i>

	<i>chloroform and CTC handy, just in case trouble blew up»</i>	<i>рукою хлороформ і тетрахлорметан. на випадок».</i>
6.	<i>«You're just like a Chinese box, she said»</i>	<i>«Ти як порцелянова коробка», — сказав він</i>
7.	<i>«I was like putty in her hands»</i>	<i>«Я був, як віск у її руках»</i>
8.	<i>«I would not expect anything else, I said. I was red as a beetroot by then»</i>	<i>«Іншого б і не сподівався, почервонів, як буряк»</i>
9.	<i>«She'd taken her blue jumper off, she stood there in a dark green tartan dress, like a schoolgirl tunic, with a white blouse open at the throat»</i>	<i>«Вона була тепер без синього джемпера, в темряві — шотландський жіночий зелений сарафан, схожий на шкільну форму, знизу розстібнута на горлі біла блузка»</i>
10.	<i>«I could sit there all night watching her, just the shape of her head and the way the hair fell from it with a special curve, so graceful it was, like the shape of a swallowtail...»</i>	<i>«Я міг сидіти і дивитися на неї цілу ніч, просто бачачи форму її голови, волосся, що спадає особливим вигином, таке тонке, як форма косатки»</i>
11.	<i>«Seeing her always made me feel like I was catching a rarity, going up to it very careful, heart-in-mouth as they say»</i>	<i>«Коли я її побачив, то відчув, ніби зловив якийсь рідкісний екземпляр, підходячи дуже обережно, як-то кажуть — серце в п'ятки пішло»</i>
12.	<i>«Well, then there was the bit in the local paper about the scholarship she'd won and how clever she was, and</i>	<i>«Ну, знову місцева газета написала про те, що вона виграла стипендію і яка вона розумна, а її</i>

	<i>her name as beautiful as herself, Miranda»</i>	<i>ім'я виявилося таким же гарним, як і вона сама, Міранда»</i>
13.	<i>«She was just the same; she had a light way of walking and she always wore flat heels so she did not have that mince like most girls. She did not think at all about the men when she moved. Like a bird»</i>	<i>«Вона була такою самою, з такою ж легкою ходою; вона завжди носила туфлі без підборів і не була маленькою, як більшість дівчат. Коли переїхала, про чоловіків взагалі не думала. Як птах»</i>
14.	<i>«She spoke like she walked, as you might say»</i>	<i>«Можна сказати, вона говорила, як йшла»</i>
15.	<i>«All the time she was laughing, there was nothing vicious exactly, she just seemed to be mad, like a kid»</i>	<i>«Весь цей час вона сміялась, нічого злого в цьому не було, вона, здається, була безумною, як дитина»</i>
16.	<i>«She was just like a street boy»</i>	<i>«Так само, як вуличний хлопець»</i>
17.	<i>She did not look once at me, but I watched the back of her head and her hair in a long pigtail. It was very pale, silky, like Burnet cocoons»</i>	<i>«Вона ніколи не дивилася на мене, але я бачив її спину та її довгу косу. Коса була дуже легка, шовковиста, як кокон барвистої молі»</i>
18.	<i>«She was like some caterpillar that, three months to feed up trying to do it in a few days»</i>	<i>«Вона була як якась особлива гусениця, яку треба три місяці годувати і хоче за три дні всього досягти»</i>
19.	<i>«She did not make a sound, she seemed so surprised, I got the pad I'd been</i>	<i>«Вона не видала жодного звуку, вона була така здивована, і я</i>

	<i>holding in my pocket right across her mouth and nose, I caught her to me, I could smell the fumes, she struggled like the dickens, but she was not strong, smaller even than I'd thought»</i>	<i>притиснув тампон у кишені до її рота і носа, я притиснув її до себе, я відчув запах гару, вона боролася як бісеня, але не дуже сильно, вона виявилась навіть меншою, ніж я думав»</i>
20.	<i>This process is similar from the point of view of emission generation to the combustion of coal in power plants</i>	<i>З точки зору викидів цей процес схожий на спалювання вугілля на електростанціях</i>
21.	<i>However, unlike mercury, cadmium does not biomagnify in freshwater ecosystems</i>	<i>Однак, на відміну від ртуті, кадмій не накопичується в прісноводних екосистемах.</i>
22.	<i>Like genes, memes are replicators</i>	<i>Як і гени, меми є реплікаторами.</i>
23.	<i>Though chemically different from benzodiazepines, zolpidem produces benzodiazepine-like effects</i>	<i>Хоча за хімічним складом він відрізняється від бензодіазепінів, золпідем має власні властивості.</i>
24.	<i>Console version of xMarkup for POSIX / UNIX-like systems released</i>	<i>Створена версія утиліти для POSIX / UNIX-подібних операційних систем.</i>
25.	<i>The ICD Beta version is presented in a structured wiki-like platform format, which is moderated</i>	<i>Бета-версія ICD представлена на структурованій wiki-подібній платформі, при цьому внесення змін контролюється модератором.</i>
26.	<i>Like the methods for determining critical loads and levels, the mapping</i>	<i>Подібно до методів визначення критичних навантажень і рівнів</i>

	<i>procedures are continuously reviewed and updated</i>	<i>процедури картографування також постійно переглядаються й оновлюються.</i>
27.	<i>The capacity of research vessels to reach increasingly deeper ecosystems and resist extreme conditions of temperature and pressure is constantly being improved, as are methods of conservation and analysis</i>	<i>Здатність дослідницьких суден досягати все глибших і глибших екосистем і витримувати екстремальні температури й тиск постійно вдосконалюється, як і методи збереження й аналізу температури й тиску, а також методи збереження й аналізу.</i>
28.	<i>A ghostly creature resembling across between a megaphone and Thing, the Adams Family pet hand, floats on the screen</i>	<i>Примарне створіння, яке нагадує гучномовець і персонажа в формі кисті руки з серіалу «Сімейка Адамсів», плаває на екрані.</i>
29.	<i>And we could see something that looked like tornados</i>	<i>Ми могли б побачити щось, що було схоже на торнадо.</i>
30.	<i>The sprayers are satiated so that water jets would cut off the scale like knives</i>	<i>Форсунки насичені так, що струмені води зрізають накуп, як ножі</i>
31.	<i>And when a ripple touches a soft surface, like bodies in a crowd or a wooden building, it's absorbed, as water is absorbed by a cloth</i>	<i>І коли брижі торкаються м'якої поверхні, наприклад, тіл у натовпі чи дерев'яної будівлі, вони поглинаються, як тканина вбирає воду разом із тканиною.</i>

32.	<i>It was like belonging to a very exclusive, exciting club</i>	Це було наче бути частиною дуже ексклюзивного та захоплюючого клубу.
33.	<i>This rocket we are travelling on – because this planet is like a rocket ship – we are destroying it</i>	Ракету, на якій ми подорожуємо, – оскільки ця планета схожа на ракетний корабель – ми її знищуємо
34.	<i>Separatism, especially in its aggressive, extremist form, is one of the most dangerous of these challenges, and it is spreading like a cancer all over the planet</i>	Сепаратизм, особливо в його агресивній, крайній формі, є однією з найнебезпечніших проблем і поширюється як рак по всій планеті.
35.	<i>Think new shapes. Look at time as you've never seen it before</i>	Думайте в нових формах. Побачте час так, як ви його ніколи раніше не бачили.
36.	<i>Colour like no other. BRAVIA New LCD Television</i>	Колір, як ніде в іншому. Нові LCD телевізори BRAVIA.
37.	<i>The shallow water is as clear as a paper weight embedded with shells and pebbles</i>	Мілководдя прозоре, як папір, вкрите черепашками й камінчиками
38.	<i>It's a beautiful city like something out of a fairy tale</i>	Гарне місто, наче з казки
39.	<i>Moving inside this city is like being inside a living thing</i>	Переміщення всередині міста схоже на перебування всередині живої істоти.
40.	<i>As bright as a button</i>	Яскравий, як гудзик
41.	<i>As cool as a cucumber</i>	Крутий як огірок.

42.	<i>To smoke like a chimney</i>	<i>Димити, як труба.</i>
43.	<i>As fat as a pig</i>	<i>Жирний як свиня</i>

